

‘De Variant verhuist voorzichtig’

Onderzoek naar het passend begeleiden van leerlingen met een verstandelijke beperking en bijkomende psychiatrische problematiek voor en tijdens een verhuizing

SO/VSO MIKADO – SO VARIANT

Julia Bongarts & Dieke Zeegers
548882 - 547051 - VH37

Opdrachtgever: Mariet Cremers
Begeleidend docent: Jurgen Elfrink
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, te Nijmegen

Dit onderzoeksrapport is tot stand gekomen naar aanleiding van de onderwijseenheid
Onderzoek & Innovatie vanuit de opleiding Pedagogiek

Geschreven door Dieke Zeegers & Julia Bongarts
Juni 2018

Onderzoeksrapport 'De Variant verhuist voorzichtig'

Plaats van uitgave: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, te Nijmegen
In opdracht van SO/VSO Mikado, Gennepe

Woord aantal: 16412

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport 'De Variant verhuist voorzichtig'. Het onderzoek is uitgevoerd bij SO/VSO Mikado, te Gennep. Dit rapport is geschreven in het kader van de afstudeerfase van de opleiding Pedagogiek aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, te Nijmegen. Wij, Julia Bongarts en Dieke Zeegers, zijn met het onderzoek gestart in februari 2018 en hebben het in juni 2018 afgesloten.

We willen een aantal mensen bedanken die een waardevolle bijdrage hebben geleverd tijdens ons afstudeeronderzoek. Allereerst gaat onze dank uit naar onze opdrachtgever M. Cremers voor de begeleiding, het meedenken en de tijd die ze voor ons vrij heeft gemaakt. Daarnaast willen we M. Pasmaan en O. Versteegen bedanken voor hun vertrouwen en inspanning die ze geleverd hebben. Verder gaat onze dank uit naar M. Dries en J. Elfrink voor de begeleiding vanuit de opleiding. De vijf medewerkers van de SO Variant en de orthopedagoog, met wie we interviews gevoerd hebben, willen we uiteraard ook bedanken. Tot slot, bedanken wij alle medewerkers van SO/VSO Mikado voor de prettige samenwerking, open sfeer en gezelligheid.

We wensen u veel leesplezier toe.

Dieke Zeegers en Julia Bongarts
Nijmegen, juni 2018

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inhoudsopgave	3
Samenvatting	5
1. Inleiding	7
1.1 Aanleiding van praktijkonderzoek	7
1.2 Context van het onderzoek	8
2. Probleemanalyse	9
2.1 Analyse van het vraagstuk	10
2.1.1 Wat is het vraagstuk?	10
2.1.2 Voor wie is het een vraagstuk?	10
2.1.3 Wanneer treedt het vraagstuk op?	13
2.1.4 Waarom is het een vraagstuk?	13
2.1.5 Waar doet het vraagstuk zich voor en hoe is het ontstaan?	14
2.2 Literatuurstudie	14
2.2.1 Het orthopedagogisch basisklimaat	15
2.2.2 Passend begeleiden bij de verhuizing	16
2.2.3 Het overgangsproces	17
2.2.4 De voorbereiding op de verhuizing	19
2.2.5 Afstemming tussen de SO Variant en de VSO Variant	20
2.3 Probleemstelling	21
2.3.1 Doelstelling	21
2.3.2 Onderzoeksvraag	21
2.3.3 Deelvragen	21
2.3.4 Definiëren van de centrale begrippen uit de doel- en vraagstelling	22
3. Methode van onderzoek	23
3.1 De onderzoeksbenadering	23
3.2 Participanten	24
3.3 Dataverzameling	25
	3

3.4 Meetinstrumenten	26
3.5 Analyse	27
3.6 Betrouwbaarheid en validiteit	27
4. Resultaten	28
4.1 Deelvraag 1	28
4.2 Deelvraag 2	33
4.3 Deelvraag 3	34
5. Conclusies en discussie	38
5.1 Conclusies	38
5.2 Discussie	45
5.3 Aanbevelingen	47
5.4 Suggesties vervolgonderzoek	49
6. Bibliografie	50
7. Bijlagen	55
<i>Bijlage A: Verklaring geheimhouding</i>	55
<i>Bijlage B: Begrippenlijst</i>	57
<i>Bijlage C: 7S-model</i>	62
<i>Bijlage D: Respons collega organisaties</i>	68
<i>Bijlage E: Interviewguide teamafspraken</i>	71
<i>Bijlage F: Interviewguide voorbereiding en begeleiding verhuizing</i>	75

Samenvatting

In het kader van de opleiding Pedagogiek aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, is een afstudeeronderzoek uitgevoerd. “De Variant verhuist voorzichtig” betreft een onderzoek dat heeft plaatsgevonden op SO/VSO Mikado te Gennep. Het is een school voor speciaal onderwijs met zeer moeilijk lerende kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 20 jaar. Naast reguliere klassen, heeft Mikado twee klassen voor leerlingen die naast een verstandelijke beperking ook bijkomende psychiatrische problematieken hebben. Dit zijn de Variantklassen, waarvan er één is in het so (SO Variant) en één in het vso (VSO Variant).

Na de zomervakantie van 2018 zal de SO Variant, vanuit het SO-gebouw, naar het VSO-gebouw verhuizen. Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in wat er nodig is voor de leerlingen van de SO Variant voor en tijdens de verhuizing om passend begeleid te worden door de medewerkers van de SO Variant.

In het onderzoeksrapport is er antwoord gegeven op de onderzoeksvraag: ‘*Wat hebben de leerlingen van de SO Variant voor en tijdens de verhuizing nodig om passend begeleid te worden door de medewerkers van de SO Variant?*’. Daarnaast is antwoord gegeven op onderstaande deelvragen:

- *Deelvraag 1: Op welke manier kunnen de leerlingen van de SO Variant passend voorbereid worden op de verhuizing door de medewerkers van de SO Variant?*
- *Deelvraag 2: Welke teamafspraken tussen de SO Variant en de VSO Variant zijn voor de leerlingen van belang tijdens de verhuizing?*
- *Deelvraag 3: Wat is er nodig om de leerlingen van de SO Variant passend te begeleiden tijdens de verhuizing naar het VSO-gebouw?*

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag en deelvragen is er gebruik gemaakt kwalitatief onderzoek. Hiervoor zijn er in totaal zes respondenten bevestigd en is er gebruik gemaakt van vijf good practices.

De resultaten uit de verkregen data leiden tot de volgende voornaamste conclusies:

- Het is van belang dat er aan de randvoorwaarden is voldaan, voordat de leerlingen kunnen verhuizen;
- Het is van belang dat alle medewerkers van Mikado op de hoogte gebracht worden over de wijze waarop de leerlingen worden voorbereid;
- Het is van belang dat de leerlingen op de hoogte gebracht worden tussen het moment dat de verbouwing vorm krijgt en het moment dat het VSO-gebouw gebruiksklaar is, waarbij gebruik wordt gemaakt van visuele ondersteuning;

- Het is van belang dat ouders en verzorgers op de hoogte gebracht worden van de verhuizing;
- Het is van belang dat de structuur behouden wordt, tijdens het voorbereiden en begeleiden van de leerlingen;
- Het is van belang dat teamafspraken tussen de SO Variant en de VSO Variant gemaakt worden en op papier gezet worden;
- De leerlingen hebben er baat bij om een rol te krijgen bij de verhuizing;
- Het is belangrijk voor de leerlingen dat ze op de eerste schooldag individueel begeleid worden en dat de huidige dagstructuur aangehouden wordt, wel is er mogelijkheid tot het inplannen van momenten om het VSO-gebouw te bekijken.

1. Inleiding

In hoofdstuk 1 wordt de inleiding beschreven met daarin de aanleiding van het vraagstuk, informatie over de organisatie en de doelgroep. Relevante ontwikkelingen komen aan bod en verder wordt er kort toegelicht wat het vraagstuk is.

In hoofdstuk 2 staat de probleemanalyse centraal. De probleemanalyse is opgesplitst in de analyse van het vraagstuk in de praktijk, literatuurstudie en de probleemstelling. In de analyse van het vraagstuk wordt antwoord gegeven op de wie-, wat-, waar-, wanneer-, waarom- en hoe-vragen ten opzichte van het vraagstuk. In de literatuurstudie wordt relevante literatuur met betrekking tot het vraagstuk behandeld. Vervolgens wordt de volledige probleemstelling beschreven. Hierin komen de doelstelling, de onderzoeksvraag, de deelvragen en centrale begrippen naar voren.

In hoofdstuk 3 wordt de methode van onderzoek beschreven. Hierin staat beschreven welke onderzoeksbenadering gebruikt is, wie de participanten van het onderzoek zijn, hoe het onderzoek uitgevoerd is en welke meetinstrumenten hierbij zijn ingezet. Daaropvolgend wordt een toelichting gegeven hoe de onderzoekers de validiteit en betrouwbaarheid hebben vergroot. Hierop aansluitend volgt hoofdstuk 4 met de resultaten van het onderzoek. De resultaten zijn afkomstig van groepsinterviews, individuele interviews en good practices en worden per deelvraag gekoppeld aan elkaar. In hoofdstuk 5 worden er conclusies getrokken aan de hand van de resultaten, good practices en literatuurstudie.

In het onderzoeksverslag komen verschillende begrippen aan bod. In bijlage B worden deze begrippen ter verduidelijking verder toegelicht.

1.1 Aanleiding van praktijkonderzoek

In het kader van de laatste fase van de opleiding Pedagogiek is er door de onderzoekers een afstudeeronderzoek uitgevoerd op SO/VSO Mikado. SO/VSO staat voor speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs.

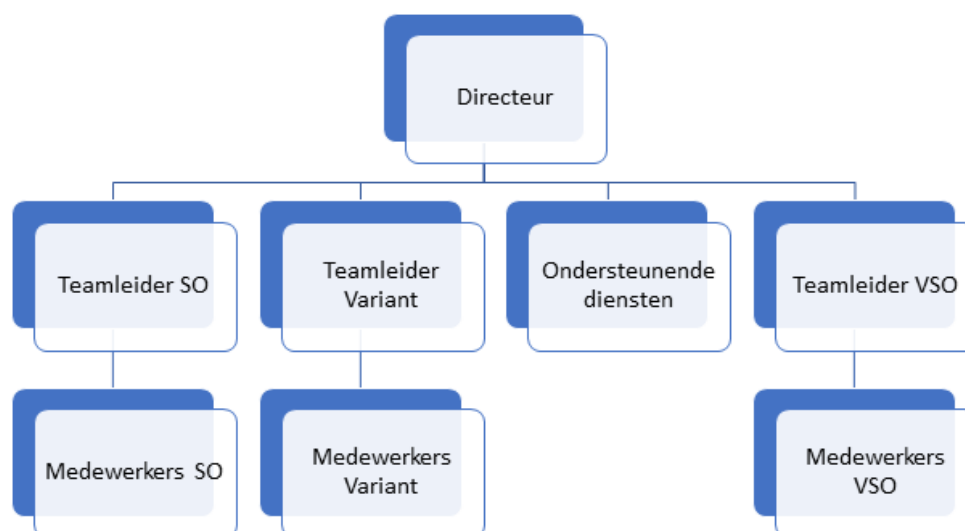
Een relevante ontwikkeling binnen de organisatie is de aankomende verhuizing die, na de zomervakantie van 2018, gaat plaatsvinden. Het SO en VSO hebben beide een eigen gebouw en werken dus gescheiden van elkaar. De aanleiding van dit onderzoek was de verhuizing die betrekking heeft op de SO Variant, die van het SO-gebouw naar het VSO-gebouw zal verhuizen. Vanwege de complexe problematieken van de SO Variant leerlingen is het van belang dat de leerlingen hierin passend begeleid worden. In hoofdstuk 2 worden de populatie en werkwijze van de Variant nader toegelicht. Deze ontwikkeling brengt met zich mee dat de leerlingen van het SO in een ander gebouw terecht zullen komen en dus in een nieuwe omgeving. In hoofdstuk 2, de probleemanalyse, zal het vraagstuk nader worden toegelicht. De resultaten van het onderzoek zullen de medewerkers van de Variant inzicht

geven in hoe ze de leerlingen van de SO Variant voor en tijdens de verhuizing passend kunnen begeleiden.

In het vervolg van het onderzoeksverslag zullen de onderzoekers SO/VSO Mikado benoemen als Mikado.

1.2 Context van het onderzoek

Mikado is een school voor speciaal onderwijs, voor zeer moeilijk lerende kinderen in Gennepe in de leeftijd van 4 tot 20 jaar (cluster 3). De school vindt het belangrijk de leerlingen te waarderen om wat ze wel kunnen, niet om wat ze (nog) niet kunnen. Ze werken vanuit de mogelijkheden van de leerling, niet vanuit de beperkingen (Engels, Pasmaan & Kersten, 2017). ‘Gewoon waar het kan, speciaal waar nodig’ is de leidraad van het onderwijs. Mikado bereidt leerlingen voor op een zo zelfstandig mogelijke deelname aan de maatschappij op het gebied van leren, arbeid of dagbesteding, wonen en vrije tijd. Mikado biedt onderwijs zorgvuldig en op maat om de beste resultaten te behalen. Door een zo groot mogelijke zelfredzaamheid en zelfstandigheid te bereiken kan de leerling straks actief deelnemen aan de maatschappij (Engels, Pasmaan & Kersten, 2017). Mikado is onderdeel van Punt Speciaal. Punt Speciaal is een organisatie waar nog vijf andere scholen voor speciaal onderwijs onder vallen (Engels, Pasmaan & Kersten, 2017). Verder werkt Mikado nauw samen met zorgpartner Dichterbij. Medewerkers van deze organisatie bieden, op indicatie, ook onderwijs-zorgarrangement (Engels, Pasmaan, & Kersten, 2017). Een onderwijs-zorgarrangement (oza) combineert onderwijs en zorg. Het is een integrale samenwerking tussen onderwijs, jeugdhulp en/of zorg. Dit is altijd maatwerk. In afbeelding 1 is de opbouw van het team van Mikado te zien.

Afbeelding 1: Organigram SO/VSO Mikado

Het is een streekschool met leerlingen uit Noord-Limburg, noordelijk Noord-Brabant en Zuid-Gelderland. Op dit moment telt de school ongeveer 140 leerlingen, verdeeld over 4 groepen in het SO en 9 groepen in het VSO. Het SO en het VSO hebben elk een eigen locatie. Het SO-gebouw is gevestigd aan Stiemensweg 175 in Gennep en aan de overkant van de weg is het VSO-gebouw gevestigd aan Stiemensweg 44 in Gennep.

Bij Mikado komen leerlingen met een meervoudige beperking, met een IQ lager dan 35 en leerlingen met een IQ tussen de 35 en 70. Sommige leerlingen hebben bijkomende problematieken. Voor de leerlingen met een verstandelijke beperking en een ernstige psychiatrische stoornis heeft Mikado twee speciale zorg-onderwijs klassen gevormd, de Variant. Voor deze leerlingen worden er individuele leertrajecten uitgezet, waarbij de groepsindeling niet afhankelijk is van leeftijd en/of niveau (Engels, Pasman, & Kersten, 2017). Omdat de leerlingen van de Variant gebaat zijn bij een gecombineerde aanpak van speciaal onderwijs en jeugdzorg, wordt hen een onderwijs-zorgarrangement geboden. Door deze aanpak kan een groot deel van deze leerlingen weer naar school. Het uitgangspunt is het versterken van de eigen kracht van de leerling en zijn of haar omgeving (Radema, Van Kessel & Fafieanie, 2016).

De visie van de Variant is dat leerlingen in de Variant leren om handvatten te krijgen in het omgaan met hun psychiatrische problematiek, inzicht te krijgen in het leren hanteren van emoties, leren herkennen van stress en spanning, zodat ze op tijd aan kunnen geven op welke wijze ze ondersteuning nodig hebben. Het uiteindelijke doel van de Variant is om de leerlingen zoveel als mogelijk weer de regie op hun eigen leven terug te geven. Zo mogelijk leren ze stap voor stap mee te doen in een reguliere groep binnen Mikado (Engels, Pasman en Kersten, 2017).

2. Probleemanalyse

In het onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen de analyse van het vraagstuk in de praktijk en de literatuurstudie. In de analyse van het vraagstuk is aan de hand van de 5xW+H-methode beschreven wat het vraagstuk inhoudt. Door de vragen wat, wie, wanneer, waarom, waar en hoe te stellen, is het vraagstuk door de onderzoekers geanalyseerd (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Daarna is beschreven hoe vergelijkbare organisaties een dergelijke verhuizing hebben ervaren en hoe ze hun leerlingen voor en tijdens deze verhuizing hebben begeleid. Tot slot is er een conclusie getrokken.

In de literatuurstudie zijn verschillende pedagogische modellen beschreven met betrekking tot het pedagogisch basisklimaat. Deze modellen geven een beeld van de invloed die een basisklimaat heeft op leerlingen. Vervolgens is literatuur over de doelgroep van Mikado beschreven en op welke manier een pedagogisch basisklimaat voor de doelgroep geboden kan worden. Verder halen de onderzoekers relevante literatuur aan, waarin is geschreven over het effect van ingrijpende veranderingen op leerlingen met complexe problematieken.

2.1 Analyse van het vraagstuk

Om tot de analyse van het vraagstuk te komen is de 5xW+H methode gebruikt (Van der Donk & Van Lanen). De onderzoekers hebben gesprekken gevoerd met verschillende betrokkenen. Deze betrokkenen zijn de opdrachtgever (intern begeleider vso en teamleider so), orthopedagoog, intern begeleider so en groepsleerkrachten, onderwijsassistenten en zorgbegeleiders van de Variant. Omdat de onderzoekers nog niet bekend waren bij Mikado is er bovendien gebruik gemaakt van het 7S-model om inzicht te krijgen in de organisatie. De uitwerking van het 7S-model is te vinden in bijlage C. Het 7S-model is belangrijk vanwege de informatie die het geeft over de werkwijze van de organisatie. Het onderzoeksgedrag sluit hierop aan. Daarnaast zijn verschillende documenten van de school bestudeerd, zoals de schoolgids en visie- en ontwikkelingsdocumenten van de Variant. Deze zijn meegenomen in de analyse van het vraagstuk.

2.1.1 Wat is het vraagstuk?

Momenteel is het lokaal van de SO Variant gevestigd in het SO-gebouw en het lokaal van de VSO Variant in het VSO-gebouw. Het VSO-gebouw zal in de zomervakantie verbouwd worden en na deze verbouwing grenzen de lokalen van de Variant klassen aan elkaar. De SO Variant verhuist van het SO-gebouw naar het VSO-gebouw. Door de geplande verhuizing worden de leerlingen van de SO Variant uit hun vertrouwde omgeving gehaald. In verband met hun problematiek is het van belang dat ze op een passende manier begeleid worden, voor en tijdens de verhuizing. Door deze begeleiding kan hen structuur en duidelijkheid geboden blijven (Merkx, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018). Mikado vraagt zich af op welke manier de leerlingen van de SO Variant passend begeleid kunnen worden voor en tijdens de verhuizing (Rijkers, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018).

2.1.2 Voor wie is het een vraagstuk?

Het vraagstuk wordt onderzocht vanuit micro-, meso- en macro perspectieven. Vanuit deze verschillende perspectieven wordt er naar de betekenis van het vraagstuk gekeken.

Ten eerste wordt er ingegaan op het microperspectief van de leerlingen van de SO Variant. Deze wordt ingeleid met een toelichting op de Variant. De Variant klas is een speciale zorgonderwijs klas voor leerlingen met een verstandelijke beperking en een of meerdere psychiatrische stoornissen. Hierbij kan gedacht worden aan ontwikkelingsstoornissen waaronder aandachtstekort- en gedragsstoornissen zoals ADHD of Autisme Spectrum Stoornissen waaronder Multiple complex Development Disorder (McDD), gedragsstoornissen of andere stoornissen zoals hechtingsstoornissen (SO/VSO Mikado, z.d.). Hiernaast kan er ook sprake zijn van problematieken die niet zijn gediagnosticeerd (Merkx, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018). Voor de Variant-leerlingen worden individuele leertrajecten uitgezet, waarbij de groepsindeling niet afhankelijk is van leeftijd en/of niveau (Engels, Pasmaan, & Kersten, 2017). De leerlingen in de Variant worden vanaf 4 tot en met 13 jaar geplaatst in het SO en de leerlingen van 13 tot 20 jaar worden geplaatst in de VSO Variant. Vanwege hun ernstige gedragsproblematiek zijn deze leerlingen niet plaatsbaar in een reguliere (V)SO-klas. Bij de leerlingen van de Variant wordt ernaar gestreefd om na twee jaar een start te maken met het doorstromen naar een reguliere klas binnen het speciaal onderwijs van Mikado (SO/VSO Mikado, z.d.). De leerlingen van de Variant functioneren sociaal emotioneel op het niveau van peuter- en kleuterleeftijd. In vergelijking met hun sociaal-emotionele niveau, kunnen deze leerlingen soms sterke cognitieve vaardigheden hebben (Rijkers, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018). Nabijheid en begeleidingsbehoefte zijn bij deze leerlingen van belang. Als ze zich veilig voelen, dan kunnen ze volgens de orthopedagoog tot leren komen (Merkx, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018). Doordat de leerlingen van de SO Variant uit hun vertrouwde omgeving worden gehaald, is het ook voor hen van belang dat ze op een voor hen passende manier begeleid worden tijdens de verhuizing (Rijkers, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018).

Het vraagstuk heeft naast de leerlingen, ook betrekking op de medewerkers van de SO Variant. In de SO Variant werken in totaal vijf medewerkers, met de volgende functies: leerkracht, onderwijsassistent en zorgbegeleider (SO/VSO Mikado, z.d.). Het vraagstuk speelt bij hen omdat de leerlingen van de SO Variant in een nieuwe omgeving terecht komen en de medewerkers, de leerlingen op een passende manier naar het VSO-gebouw gaan begeleiden. Daarnaast zullen de medewerkers van de SO Variant in het VSO-gebouw intensiever gaan samenwerken met de medewerkers van de VSO Variant doordat de lokalen naast elkaar worden gesitueerd. Het is belangrijk dat deze twee teams tijdens de verhuizing goed op elkaar zijn afgestemd, om ervoor te zorgen dat de leerlingen op een veilige manier kunnen wennen aan hun nieuwe klaslokaal (Verstegen, persoonlijke communicatie, 13 maart 2018).

Bovendien wordt het vraagstuk vanuit het mesoperspectief van Mikado en collega-organisaties belicht. Mikado heeft zorgplicht. Dit houdt in dat Mikado er verantwoordelijk voor is om alle leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben een passende plek te bieden (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, z.d.). Mikado kijkt naar wat iedere leerling individueel nodig heeft en past hier zijn of haar doelen op aan. Vanwege de complexe problematieken van de Variant leerlingen is het van belang voor de opdrachtgever dat de leerlingen tijdens de verhuizing passend begeleid worden (Cremers, persoonlijke communicatie, 30 maart 2018).

Om informatie te krijgen over de impact die een verhuizing kan hebben op leerlingen in het speciaal onderwijs hebben de onderzoekers mail contact en bel afspraken gehad met andere scholen voor speciaal onderwijs in Nederland. De collega-organisaties waarmee contact is geweest, hebben allemaal te maken gehad met een verhuizing. Naast de impact die de verhuizing kan hebben, is er gevraagd welke hulpmiddelen er ingezet zijn om de leerlingen voor te bereiden op de verhuizing.

Alle ZMOLK-leerlingen hebben behoefte aan structuur en duidelijkheid. ZMOLK staat voor Zeer Moeilijk Opvoedbare en Lerende Kinderen (Radema, 2016). Er wordt aangegeven dat er vooraf aan de verhuizing al rekening gehouden wordt met deze structuur en duidelijkheid. Alle scholen geven aan dat ze een positieve ervaring hebben gehad en dat de leerlingen snel waren gewend in het nieuwe gebouw. Het is belangrijk dat er gekeken wordt naar de huidige dagstructuur van de leerlingen. Zie voor verdere informatie bijlage D.

Tot slot wordt het vraagstuk belicht aan de hand van het macroperspectief van de overheid. Met de invoering van passend onderwijs in augustus 2014, hebben alle scholen zorgplicht gekregen. Dat betekent dat ieder kind dat op een school aangemeld wordt, een passende onderwijsplek moet worden geboden. Alle kinderen verdienen een zo passend mogelijke en thuis nabije plek in het onderwijs. Onderwijs dat leerlingen uitdaagt, uitgaat van hun mogelijkheden en rekening houdt met hun beperking. Kinderen gaan, als het kan, naar het regulier onderwijs. Zo worden ze zo goed mogelijk voorbereid op een vervolgopleiding en op een plek in de samenleving. Het speciaal onderwijs blijft bestaan voor kinderen die daar het best op hun plek zijn (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, z.d.). Mikado is een van deze scholen voor speciaal onderwijs. Om ervoor te zorgen dat alle kinderen een passende plek krijgen, hebben scholen regionale samenwerkingsverbanden gevormd. De scholen in het samenwerkingsverband maken afspraken over onder andere de begeleiding en ondersteuning die alle scholen in de regio kunnen bieden en over welke leerlingen een plek kunnen krijgen in het speciaal onderwijs. Ook maakt het samenwerkingsverband

afspraken met de gemeenten in de regio over de inzet en afstemming met (jeugd)zorg (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, z.d.).

De Wet op Passend Onderwijs heeft ervoor gezorgd dat reguliere scholen meer kinderen met een speciale onderwijsbehoefte toelaten. Daardoor komen er minder leerlingen naar Mikado. Hierdoor staan er in het SO-gebouw inmiddels verschillende lokalen leeg. Na de zomervakantie van 2018 verhuizen de leerlingen van de SO Variant dus naar het VSO-gebouw. Voor de overige leerlingen is een andere passende plek gezocht.

2.1.3 Wanneer treedt het vraagstuk op?

De specifieke verhuisdatum is nog niet vastgesteld, omdat er niet met zekerheid gezegd kan worden of de verbouwing na de zomervakantie afgerond is. Voor zowel de medewerkers als de leerlingen van de SO Variant is het een vraagstuk voor en tijdens de verbouwing en verhuizing, dus op korte termijn. De leerlingen worden voorafgaand aan de verhuizing voorbereid en tijdens de verhuizing begeleid in deze verandering. Als de begeleiding hierin goed verloopt, zal dit op lange termijn positieve invloed hebben op hun ontwikkeling (Merkx, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018).

Er zijn verschillende problemen die gedurende de verhuizing kunnen optreden. Ten eerste moet er aan de randvoorwaarden worden voldaan. In verband met de complexe problematieken van de leerlingen is het van belang om de structuur die er momenteel is te behouden. Dit zijn de randvoorwaarden zoals in paragraaf 2.1.4 beschreven staan. Wanneer dit niet gebeurt, kunnen de leerlingen overprikkeld raken (Rijkers, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018). Dit kan zorgen voor escalaties, spanningen en onrust (Merkx, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018). Het is van belang dat de leerlingen van de SO Variant passend voorbereid en begeleid worden om te zorgen voor een goede overgang van het SO- naar het VSO-gebouw (Rijkers, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018).

2.1.4 Waarom is het een vraagstuk?

Er is, bij een eerdere verhuizing op Mikado, niet aan alle randvoorwaarden voldaan. De leerlingen konden toen bijvoorbeeld alleen in het klaslokaal verblijven omdat de snoezelruimte niet compleet was en omdat de speelplaats nog niet voorzien was van een hekwerk. Deze ruimtes worden in de dagelijkse structuur van de leerlingen gebruikt. Als deze nog niet gebruikt kunnen worden, zorgt dit voor onduidelijkheid en onrust bij de leerlingen (Rijkers, persoonlijke communicatie, 6 maart 2018). Kortom, wordt dan de dagstructuur verstoord. Ten tweede is het een vraagstuk omdat elke leerling een verschil heeft in kalender- en ontwikkelingsleeftijd. Medewerkers van de Variant vragen zich af op

welke manier hier tijdens de verhuizing rekening mee gehouden kan worden (Rijkers, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018).

2.1.5 Waar doet het vraagstuk zich voor en hoe is het ontstaan?

Het vraagstuk doet zich momenteel voor in de SO Variant en dus in het SO-gebouw van Mikado. Tijdens de verhuizing doet het zich voor in de SO Variant klas, en dus in het VSO-gebouw. Het vraagstuk is ontstaan door bedrijfseconomische redenen. Allereerst staan in het SO-gebouw verschillende lokalen leeg. Als gevolg van de Wet passend onderwijs volgen er minder leerlingen onderwijs bij Mikado en daardoor zijn er te weinig klassen om alle lokalen te vullen. Er wordt in het speciaal basisonderwijs en het regulier onderwijs extra hulp geboden aan leerlingen die dit nodig hebben, zoals leerlingen met leer- en gedragsproblemen. Door deze extra hulp stromen leerlingen minder snel door naar een SO-school (Verstegen, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018).

Ten tweede is er op dit moment dagelijks een achterwacht beschikbaar om medewerkers te ondersteunen bij escalaties van de leerlingen. Wanneer de klaslokalen van de Variant naast elkaar gesitueerd worden, kunnen de medewerkers van deze twee klassen elkaar ondersteunen en zal er in mindere mate een beroep moeten worden gedaan op de achterwacht. Momenteel is er zowel een achterwacht in het SO-, als in het VSO-gebouw. Kortom, er is een medewerker minder nodig (Verstegen, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018).

2.2 Literatuurstudie

In de literatuurstudie is literatuur met betrekking tot het vraagstuk beschreven. Allereerst is beschreven waarom er na de verhuizing een orthopedagogisch basisklimaat gegarandeerd dient te worden voor de leerlingen. Vervolgens is beschreven hoe de SO Variant-leerlingen, in verband met hun problematieken, begeleid kunnen worden en waar hierbij rekening gehouden kan worden. Daarna is er ingegaan op de impact die een overgang, zoals deze verhuizing, kan hebben op de ontwikkeling van kinderen en welke factoren hierop van invloed zijn. Ook is er beschreven waarom een voorbereidende fase belangrijk is en zijn er voorbeelden gegeven op welke manier die aangeboden kan worden. Tot slot komt naar voren waarom het van belang is dat de medewerkers van de SO Variant en de VSO Variant afstemmen, teamafspraken maken en op welke manier dit kan worden gedaan.

2.2.1 Het orthopedagogisch basisklimaat

In deze paragraaf wordt toegelicht waarom het orthopedagogische basisklimaat in het VSO-gebouw voor de SO Variant gegarandeerd moet worden. De theorie van Casaer beschrijft dat het belangrijk is om een orthopedagogisch basisklimaat te creëren op een school (Casaer, 2008). Het basisklimaat bestaat uit de volgende vijf dimensies:

- Stimulerend orthopedagogisch handelen: Het betekent dat er een basisklimaat gecreëerd moet worden waarin leerlingen in hun 'anders-zijn' zichzelf kunnen zijn, zich gewaardeerd voelen en hun capaciteiten op de voorgrond komen om op die manier een positief zelfbeeld te ontwikkelen. Hierbij zijn het positief bevestigen van handelen en succeservaringen cruciaal;
- Het creëren van een krachtige leeromgeving: situaties en contexten creëren die bij de leerling de vereiste leerprocessen en motivatie kunnen uitlokken en op gang houden om doelmatig de beoogde leerresultaten te bereiken;
- Een aangepaste interactie- en leerkrachtenstijl: maatgericht kijken, observerend gericht kijken, subjectief kijken en liefdevol kijken;
- Een gericht orthodidactisch handelen: de leerinhoud afstemmen op de leercompetentie van de leerling;
- Specifieke deskundigheid en competenties van de teamleden. Specifieke deskundigheid zoals voortdurende bereidheid en gedrevenheid tot verdere professionalisering. Een voorbeeld van een competentie is het planmatig begeleiden van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (Casaer, 2008).

Voor de leerlingen van de Variant zijn duidelijkheid, herkenbaarheid, vaste structuren en regelmaat belangrijk. Door het aanbieden van een veilig leerklimaat schept Mikado een basis voor alle leerlingen om zich optimaal te ontwikkelen (Engels, Pasmaan & Kersten, 2017). Daarnaast hebben leerlingen baat bij een goede uitvoering van de basisaanpak door leerkrachten omdat een leerkracht, een kind kansen moet schenken om zich te laten ontwikkelen (Casaer, 2008). Casaer beschrijft dat het orthopedagogisch basisklimaat een wisselwerking is tussen medewerker, leerling en de leeromgeving binnen een stimulerende omgeving. Er is telkens sprake van een wisselwerking. Wanneer er iets verandert, beïnvloedt dit de samenwerking tussen alle factoren. Verandering binnen deze interactie beïnvloedt het orthopedagogisch basisklimaat. Bij Mikado gaat er een verandering plaatsvinden, de verhuizing van de SO Variant naar het VSO-gebouw. Deze verhuizing van de SO Variant kan het orthopedagogisch basisklimaat beïnvloeden.

Er is momenteel bij de Variant sprake van een vertrouwde leeromgeving. Wanneer de verhuizing plaatsvindt, zal de krachtige leeromgeving (onderdeel van het orthopedagogisch

basisklimaat) tijdelijk wegvallen. De medewerkers willen deze vertrouwde en veilige leeromgeving behouden op het moment dat ze in het VSO-gebouw gesitueerd zijn. Om voor het orthopedagogisch basisklimaat te zorgen in het VSO-gebouw, is het van belang dat de leerlingen passend begeleid worden (Rijkers, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018).

2.2.2 Passend begeleiden bij de verhuizing

Om de leerlingen van de SO Variant te kunnen begeleiden, zal er rekening gehouden moeten worden met de problematieken van de leerlingen. Problemen waar leerlingen met een verstandelijke beperking tegenaan kunnen lopen zijn niet heel anders dan de problemen van anderen, hoe ze hiermee omgaan is wel anders. Zoals in de analyse van het vraagstuk in de praktijk is beschreven hebben de leerlingen een uiteenlopende ontwikkelings- en kalenderleeftijd. Dit brede leeftijdsspectrum betekent dat een en hetzelfde kind vele ontwikkelingsleeftijden tegelijk in zich verenigt (Delfos, 2012). De leerlingen hebben daarnaast beperkte cognitieve vermogens en coping-mechanismen waardoor ze sneller vastlopen en hulp nodig hebben. Op cognitief gebied kunnen er problemen optreden zoals trage informatieverwerking, moeite met onthouden en aandacht vasthouden (De Beer, 2012). Coping-mechanismen zijn mogelijke houdingen, handelingen en acties om te reageren op een probleem, een conflict of een moeilijke situatie (Mens en gezondheid, z.d.). Om de ontwikkeling te stimuleren is het nodig om aan te sluiten op de mentale leeftijd van het kind op een specifiek onderwerp. Wanneer er geen rekening wordt gehouden met de vertraagde ontwikkeling kan soms een vreemd patroon van gedragingen ontstaan (Delfos, 2012).

Om de leerlingen hulp te bieden kunnen begeleiders gebruik maken van herhaling, visualisatie en in een laag tempo met concrete boodschappen communiceren. Leerlingen met een verstandelijke beperking hebben een grote kans op overvraging, omdat ze geen uiterlijke kenmerken hebben waaraan anderen zien dat ze een beperking hebben. Doordat leerlingen te maken krijgen met deze overvraging, hebben veel leerlingen faalervaringen meegemaakt in hun leven (De Beer, 2012). Daarnaast is het sociaal aanpassingsvermogen bij kinderen met een verstandelijke beperking beperkt, dit geldt ook voor de leerlingen van de SO Variant. Dit kan tot problemen leiden als hier niet op gereageerd wordt door begeleiders. Wanneer de context verandert, betekent dit dat de aangeleerde vaardigheden en afspraken in de nieuwe context opnieuw geïntroduceerd moeten worden. Wanneer dit niet gebeurt, is er een kans dat het kind deze koppelt aan de vorige locatie en het kind op de nieuwe locatie in oud gedrag vervalt omdat hij het aangeleerde gedrag niet in de nieuwe situatie kan toepassen (De Beer, 2012). Doordat de verhuizing gaat plaatsvinden op Mikado,

krijgen de leerlingen van de SO Variant met een grote verandering te maken. Deze verhuizing houdt een verandering in van schoolgebouw, van klaslokaal, van speelplaats, kortom een verandering van locatie.

Volgens de theorie kan er bij de leerlingen een basisgevoel van onveiligheid ontstaan. Het is aan de begeleider om door het bieden van duidelijkheid, structuur en voorspelbaarheid binnen het dagelijkse leven van de leerling dit gevoel te verminderen (De Beer, 2012). Verder hebben de leerlingen voortdurend behoefte aan een veilig klimaat met nabijheid en begrenzing. Alle leerlingen hebben gunstige en duidelijke situaties nodig, waarin ze zich kunnen ontwikkelen. Sommige leerlingen hebben meer duidelijkheid nodig dan andere. Begeleiders behoren situaties zo te hanteren dat deze voorspelbaar en duidelijk zijn, zodat kinderen zich op eigen kracht kunnen ontwikkelen (Radema, 2016).

2.2.3 Het overgangsproces

Overgangen zijn onvermijdelijk, of het nu gaat om een overgang van het ene pedagogisch milieu naar het andere of om een overgang van het ene schoolgebouw naar het andere. Juist vanwege het onvermijdelijke van overgangen is een belangrijke vraag welke impact zulke overgangen hebben op de ontwikkeling van kinderen en welke factoren hierop van invloed zijn.

Op microniveau is het individuele belang van goed lopende overgangen helder. Kinderen moeten zich verder kunnen ontwikkelen en een overgang mag die ontwikkeling niet hinderen. Daarnaast is het op mesoniveau voor de betrokken systemen van belang dat een goede overgang iets zegt over het anticiperend vermogen van de SO Variant medewerkers en/of het adaptief vermogen van de VSO Variant medewerkers. Tenslotte is er op macroniveau een maatschappelijk belang bij goed lopende overgangen. Dit belang bestaat uit een optimale ontwikkeling van talenten van kinderen in combinatie met een hoge systeemeffectiviteit (Bosch et al., 2008).

Een overgangsproces bestaat uit drie fasen: loskoppelen en afscheid nemen, overstappen en wennen. Bij iedere fase passen activiteiten om het proces makkelijker te maken. In de eerste fase is het van belang dat het kind loskomt van de oude locatie. Hier kunnen activiteiten aan gekoppeld worden, zoals: een verhaal vertellen over een kind dat naar een ander gebouw verhuist. Of een filmpje bekijken van het nieuwe gebouw. Ook kan er samen gepraat worden over de overstap of kan er een boekje gemaakt worden met daarin bijvoorbeeld foto's. Om leerlingen te laten wennen aan het nieuwe gebouw, kunnen ze alvast kennismaken met de nieuwe omgeving (Van der Berg, 2018). Volgens Van de

Weijenberg bestaat een goede overgang uit verschillende onderdelen, namelijk dat de scholen van overgang samenwerken, de informatieoverdracht is goed geregeld, er is inhoudelijk sprake van een doorgaande lijn en ouders en kinderen worden meegenomen in het overgangsproces (Van de Weijenberg, 2016).

Ontwikkelingspsycholoog Steven Pont kijkt anders aan tegen het overgangsproces. Er zijn wenprocedures uitgevonden om te voorkomen dat leerlingen in een overgangssituatie overvraagd worden. Hij geeft aan dat dit vanuit een andere kant bekeken kan worden. Hij vraagt zich af of een leerling voorbereid wordt op het echte leven als de overgang makkelijk verloopt en de leerling hier nauwelijks iets van merkt (Pont, 2018).

Er zijn verschillende factoren die van invloed zijn bij een overgang:

- Kenmerken van de kinderen zelf;
- Kenmerken van het gezin of de ouders (het gezin of de ouders als menselijke brug);
- Kenmerken van systeem A, SO Variant in het SO-gebouw (met name het anticiperend vermogen);
- Kenmerken van systeem B, SO Variant in het VSO-gebouw (vooral het adaptief vermogen);
- Kenmerken van de relatie tussen de systemen A en B;
- Kenmerken van gespecialiseerde instellingen in de omgeving van A en/of B en van de lokale of regionale maatschappelijke context.

Elk van deze subsystemen bevat aangrijpingspunten voor een optimalisering van de overgang. De nadruk zal hier liggen op de relatie tussen SO en VSO Variant (Bosch et al., 2008).

Kenmerken van de kinderen die van belang zijn bij een overgang zijn de leeftijd en ontwikkelingsfase, autonomie van de leerling in het systeem en het aanpassingsvermogen hierin, persoonskenmerken, motivatie en leermogelijkheden en capaciteiten (Bosch et al., 2008). De leerlingen van de SO Variant hebben, zoals eerder in de probleemanalyse beschreven is, complexe problematieken. Door deze problematieken zal de overgang naar het VSO-gebouw minder gemakkelijk verlopen. Er zal meer aandacht nodig zijn in de begeleiding van de leerlingen tijdens de verhuizing.

Ouders en gezin zijn ook van belang bij de overgang naar een ander schoolgebouw. Dit heeft te maken met de mate waarin ouders in staat zijn om hun kind voor te bereiden op de overgang en hun kind hierin te ondersteunen (Bosch et al., 2008). Ouders van de SO Variant leerlingen hebben weinig contact met medewerkers van Mikado. Dit heeft onder andere te maken met het vervoer van de leerlingen, waardoor ouders zelden op school te

vinden zijn. Daarnaast woont een deel van de leerlingen van de Variant niet bij de ouders maar bijvoorbeeld op een woongroep.

Een volgende factor die van invloed is op een overgang is, de relatie tussen de medewerkers van de SO Variant en de VSO Variant. In verband met de intensievere samenwerking die gaat plaatsvinden is het van belang dat de medewerkers afstemmen op elkaar. In paragraaf 2.2.5 wordt hier een verdere toelichting op gegeven.

2.2.4 De voorbereiding op de verhuizing

Een voorbereidende fase is van essentieel belang in verband met de problematieken van de leerlingen (Blokhuys, 2003). School en ouders kunnen de overgang naar de andere school voorbereiden, waarbij ze voor zichzelf eerst bewust nagaan welke begeleiding op de oude school meer of minder expliciet dagelijks wordt geboden en vervolgens of deze ook op de nieuwe school kan worden gerealiseerd. Het wisselen van klaslokalen en medewerkers kan problematisch zijn. Een vaste structuur die bij ieder lesuur terugkomt, kan ontbreken. Het gebeurt dat een leerling met een aan autisme verwante stoornis, die op de oude school nog goed kon functioneren, door dergelijke factoren overprikkeld raakt en gaat reageren met paniek- en/of woede-aanvallen. Om deze aspecten te ondervangen, kan bij voorspelbare risico's gezocht worden naar een beschermde omgeving om te leren (Van Doorn, 1996).

Om leerlingen voor te bereiden op een verhuizing moet er op de juiste manier gecommuniceerd worden. Er kan gebruik gemaakt worden van foto's, een verhuisboek of een aftelkalender. Daarnaast is het belangrijk dat de leerlingen de kans krijgen om afscheid te nemen van het oude klaslokaal en schoolgebouw en gestimuleerd worden om mee te helpen met het inpakken van de spullen en het inrichten van de nieuwe ruimte (Blokhuys, 2003). Door veranderingen te laten tekenen, kan de leerling erop voorbereid worden. Het krijgt dan een beeld van wat het kan verwachten. Dit maakt zijn wereld voorspelbaar. Bovendien kunnen tekeningen ondersteunen wat de leerling wil vragen of de volwassene wil uitleggen; zien is begrijpen (De Bruin, 2005). Van de overgang naar een andere groep kan een welkomst- en een afscheidsritueel gemaakt worden. Als leerlingen samen met andere leerlingen de overgang naar een andere groep maken, geeft dat steun en wennen ze gemakkelijker. Het proces van afscheid nemen kan voorbereid worden. De leerlingen kunnen bijvoorbeeld naar de nieuwe school toe gaan. De laatste dag op de oude school kan er een afscheidsritueel zijn (Van Rijn, z.d.). Op de eerste dag in de nieuwe school kunnen de leerlingen bijvoorbeeld een kwartier later beginnen, zodat ze niet door overvolle gangen hoeven te lopen (Overduin & Dertien, 2016).

Niet alleen kinderen, ook ouders moeten wennen aan een nieuwe omgeving voor hun kind. Het is belangrijk om transparant te zijn naar ouders welke informatie er over hun kind gedeeld wordt met medewerkers van het andere schoolgebouw (Velsink, 2016).

2.2.5 Afstemming tussen de SO Variant en de VSO Variant

De SO Variant en de VSO Variant zullen, na de verhuizing, intensiever samenwerken. Over de basisaanpak zullen teamafspraken gemaakt moeten worden. Dit worden ook wel teamafspraken genoemd. Teamafspraken vormen het dynamische deel van een methodiek en moeten daarom gewijzigd kunnen worden als de praktijk daarom vraagt (Bruininks, 2011). Om tot deze teamafspraken te komen, is het van belang dat er onderling afgestemd wordt. Afstemming begint met weten hoe het andere onderwijssysteem werkt, met andere woorden kennis hebben van de kenmerken van het andere systeem (Bosch et al., 2008).

Bij afstemming kan er gedacht worden aan:

- Inhoudelijke afstemming door het werken met doorgaande leerlijnen of door het werken met methoden die voor beide systemen zijn ontwikkeld;
- Pedagogisch: een soortgelijke benadering van en de omgang met kinderen (het pedagogisch klimaat), eenzelfde pedagogische schaal, overeenkomsten in de pedagogische visie en het nastreven van soortgelijke pedagogische doelen;
- Didactisch: een soortgelijke wijze van instructie, werkvormen en eenzelfde mate waarin kinderen zelfstandig en/of samenwerkend leren;
- Organisatorisch: overeenkomstige regels, geldende waarden en normen en evenveel ruimte voor participatie;
- Zorg: begeleiding door dezelfde externe instanties of het werken met soortgelijke protocollen (Bosch et al., 2008).

De SO Variant en de VSO Variant hebben dezelfde visie en werken volgens hetzelfde onderwijssysteem. Echter, zijn de teams nog niet afgestemd op pedagogisch en organisatorisch niveau. Ze handelen op dit moment verschillend en zijn hiervan niet op de hoogte. Als ze dit weten, kunnen ze hierop anticiperen oftewel er rekening mee houden en de handswijze op elkaar afstemmen.

Zoals eerder beschreven vallen SO Mikado en VSO Mikado onder dezelfde organisatie. In zowel so als vso is er een Variant klas. De SO Variant en de VSO Variant hebben een gezamenlijke visie die door alle medewerkers wordt nagestreefd. Door de kalenderleeftijd in combinatie met ontwikkelingsleeftijd van de leerlingen sluiten de medewerkers van de SO Variant en de VSO Variant aan bij de behoefte van het kind.

2.3 Probleemstelling

Uit de analyse van het vraagstuk komt naar voren dat medewerkers van de SO Variant inzicht willen krijgen in de wijze waarop zij de leerlingen van de SO Variant passend kunnen begeleiden voor en tijdens de verhuizing naar het VSO-gebouw. Op dit moment is er sprake van een vertrouwde omgeving en een orthopedagogisch basisklimaat in het SO-gebouw. De verhuizing zal dit klimaat beïnvloeden en daarmee verstoren. De medewerkers willen dat de veilige leeromgeving, na de zomervakantie van 2018, behouden blijft, zodat de leerlingen zich optimaal verder kunnen ontwikkelen. De overgang van het SO-gebouw naar het VSO-gebouw mag de ontwikkeling van leerlingen niet hinderen. Er zijn verschillende manieren om de leerlingen te begeleiden bij het overgangsproces. Het is hierbij belangrijk om rekening te houden met de kenmerken van de leerlingen, ouders, het gezin en de relatie tussen de medewerkers van de SO Variant en de VSO Variant. Door de verstandelijke beperking in combinatie met psychiatrische problematieken hebben de leerlingen begeleiding nodig. Ze zijn gebaat bij structuur, eenduidigheid en duidelijkheid. Het is van belang dat er op de juiste manier gecommuniceerd wordt met de leerlingen. Hierbij kan aangesloten worden op de ontwikkelingsleeftijd van de leerlingen. Medewerkers geven aan dat het cognitieve niveau van de leerlingen hoger is dan het sociaal-emotionele niveau. Om de leerlingen op een veilige manier te laten wennen aan de nieuwe omgeving, is het van belang dat de medewerkers op elkaar afstemmen door onderling teamafspraken te maken.

In de onderstaande paragrafen zijn aan de hand van de probleemanalyse de doelstelling, onderzoeksvraag en deelvragen beschreven. Vervolgens zijn de centrale begrippen gedefinieerd.

2.3.1 Doelstelling

Inzicht krijgen in wat er nodig is voor de leerlingen van de SO Variant om voor en tijdens de verhuizing passend begeleid te worden door de medewerkers van de SO Variant.

2.3.2 Onderzoeksvraag

Wat hebben de leerlingen van de SO Variant voor en tijdens de verhuizing nodig om passend begeleid te worden door de medewerkers van de SO Variant?

2.3.3 Deelvragen

- Deelvraag 1

Op welke manier kunnen de leerlingen van de SO Variant passend voorbereid worden op de verhuizing door de medewerkers van de SO Variant?

- Deelvraag 2
Welke teamafspraken tussen de SO Variant en de VSO Variant zijn voor de leerlingen van belang tijdens de verhuizing?
- Deelvraag 3
Wat is er nodig om de leerlingen van de SO Variant passend te begeleiden tijdens de verhuizing naar het VSO-gebouw?

2.3.4 Definiëren van de centrale begrippen uit de doel- en vraagstelling

Er staan verschillende begrippen in de doel- en vraagstelling beschreven, hieronder zijn de centrale begrippen gedefinieerd.

De Variant

De Variant is een zorgklas binnen Mikado. Het is een voorziening voor leerlingen met een verstandelijke beperking en psychiatrische en gedragsproblematieken. Vanwege de aanwezigheid van gedragsproblematiek zijn leerlingen niet plaatsbaar in een reguliere (V)SO-klas (SO/VSO Mikado, z.d.).

Leerlingen

Leerlingen van de SO en VSO Variant met een verstandelijke beperking in combinatie met complexe psychiatrische stoornis(sen) (Engels, Pasmaan & Kersten, 2017).

Medewerkers

Medewerkers zijn alle leerkrachten, onderwijsassistenten en zorgbegeleiders van de SO en VSO Variant.

Passend begeleiden

De begeleiding van de leerlingen bij de verhuizing zorgt ervoor dat de leerlingen, ondanks hun problematieken, op een voor hen passende manier kunnen verhuizen. Passend begeleiden wil zeggen dat er rekening gehouden wordt met het verschil in kalender- en ontwikkelingsleeftijd van elke leerling. Hoe de uitvoering hiervan tot stand zal komen, zullen de onderzoekers in deelvraag 2 beantwoorden.

Passend voorbereiden

De voorbereiding van de leerlingen vooraf aan de verhuizing. Zodat de leerlingen op een voor hen passende manier voorbereid zijn. Passend voorbereiden wil zeggen dat er rekening gehouden wordt met het verschil in kalender- en ontwikkelingsleeftijd van elke

leerling. Hoe de uitvoering hiervan tot stand zal komen, zullen de onderzoekers in deelvraag 1 beantwoorden.

SO/VSO Mikado

SO/VSO Mikado is een school voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs voor zeer moeilijk lerende kinderen in de leeftijd van 4 tot 20 jaar (SO/VSO Mikado, z.d.).

Teamafspraken

Over de uitvoering van de basisaanpak worden tussen teamleden onderling afspraken gemaakt. Teamafspraken vormen het dynamische deel van een methodiek en moeten daarom gewijzigd kunnen worden als de praktijk daarom vraagt (Bruininks, 2011). Om tot deze teamafspraken te komen, is het van belang dat er onderling afgestemd wordt.

Verhuizing

Een verhuizing is de verwisseling van een (semi-) permanente woonplaats voor een andere (Nederlandse Encyclopedie, 2018). Een verandering die bij SO/VSO Mikado gaat plaatsvinden is de verhuizing van de SO Variant naar het VSO-gebouw. Dit gaat plaatsvinden in de zomervakantie, na de zomervakantie zullen de lokalen van de SO en VSO Variant aan elkaar grenzen. Hierdoor komt meer samenwerking en afstemming tussen medewerkers van de SO en VSO Variant tot stand.

3. Methode van onderzoek

In de voorgaande hoofdstukken hebben de onderzoekers het vraagstuk in kaart gebracht, aan de hand van de probleemanalyse. In dit hoofdstuk is de methode van onderzoek beschreven.

3.1 De onderzoeksbenadering

De onderzoeksbenadering van het onderzoek is een kwalitatief onderzoek, omdat gegevens in de vorm van woorden en beelden zijn uitgedrukt (Migchelbrink, 2013). De werkelijkheid is hierbij in beeld gebracht vanuit de 'ogen' van de betrokken respondenten. De behoeften van de respondenten met betrekking tot de passende begeleiding voor en tijdens de verhuizing is geïnventariseerd. Het type onderzoek is een behoefteonderzoek. Deze toepassing is gebruikt om gegevens te verzamelen over de bestaande doelgroep van de professionals. Door middel van behoefteonderzoek is informatie over deze respondenten en hun situatie in

beeld gebracht. Het is essentieel bij behoefteonderzoek om te inventariseren of bepalen wat het verschil is tussen de bestaande en de gewenste situatie (Migchelbrink, 2013).

3.2 Participanten

De participanten die benaderd zijn voor het onderzoek worden respondenten genoemd. Alle respondenten zijn werkzaam bij Mikado. Vijf respondenten werken in de SO Variant, met als functies leerkracht, onderwijsassistent en zorgbegeleider. De andere respondent werkt als orthopedagoog bij Mikado. Deze respondenten zijn benaderd voor het onderzoek omdat ze aan kunnen geven wat deze leerlingen nodig hebben op het moment dat er sprake is van een verandering. Ze kennen de leerlingen en weten welke behoeften en begeleiding ze nodig hebben. Ook kunnen ze het beste aangeven welke afspraken met de VSO Variant nodig zijn.

In eerste instantie wilden de onderzoekers de ouders en verzorgers van de leerlingen van SO Variant betrekken bij het onderzoek. Ouders en verzorgers kennen hun kind tenslotte het best. Echter, is er in overleg met de opdrachtgever besloten om de ouders en verzorgers van de leerlingen er niet bij te betrekken. Hier is voor gekozen vanwege de complexe relatie tussen school en ouders en verzorgers. Leerlingen wonen thuis, op een woongroep of in een pleeggezin, waardoor er geen tot weinig contact kan zijn met ouders of verzorgers. Daarnaast worden de leerlingen met een taxi naar school en naar huis gebracht. Hierdoor zien en spreken medewerkers, ouders en verzorgers niet dagelijks. Ook is overwogen om de leerlingen van de SO Variant te betrekken bij het onderzoek. In verband met hun complexe problematieken is het voor de leerlingen te belastend om deel te nemen aan het onderzoek (Cremers, persoonlijke communicatie, 30 maart 2018). In overleg met de opdrachtgever is besloten om informatie met betrekking tot de leerlingen te verkrijgen via de medewerkers van de SO Variant.

In totaal zijn er zes respondenten. De respondenten worden hieronder beschreven:

- Een leerkracht SO Variant;
- Een leerkracht SO Variant en VSO Variant;
- Een onderwijsassistent SO Variant;
- Twee zorgbegeleiders SO Variant;
- Een orthopedagoog van SO/VSO Mikado.

3.3 Dataverzameling

De vorm die de onderzoekers hebben gebruikt om data te verzamelen, is de veelvoorkomende vorm 'bevragen'. De onderzoekers hebben de respondenten bevraagd door middel van twee groepsinterviews en een individueel interview (Van der Donk & Van Lanen, 2014). In eerste instantie hadden de onderzoekers ervoor gekozen om twee groepsinterviews af te nemen, echter kwamen zij later in het onderzoek erachter dat het onderzoek meer valide zou worden als het perspectief van de orthopedagoog ook werd meegenomen in het onderzoek. Om antwoord te krijgen op de deelvragen, zijn alle medewerkers van de SO Variant uitgenodigd om bij het groepsinterview aanwezig te zijn. Verder is de orthopedagoog uitgenodigd voor een individueel interview. Middels een mail zijn de betreffende medewerkers uitgenodigd en is er binnen een geschikte datum gekozen, waarop alle respondenten aanwezig konden zijn.

Bovendien wordt er gebruik gemaakt van good practices. Good practices zijn innovaties die in de praktijk worden uitgevoerd en de meerwaarde hiervan is aangetoond op basis van een evaluatie van praktijkervaringen (Jarrar & Zairi, 2000). De onderzoekers zijn aan deze informatie gekomen door met vijf scholen in Nederland contact te zoeken en in gesprek te gaan over verhuizingen met leerlingen op het speciaal onderwijs.

Om informatie te verzamelen voor de deelvragen, zijn er twee groepsinterviews en een individueel interview afgenomen. Tijdens het eerste groepsinterview is er ingegaan op deelvraag 2 en tijdens het tweede groepsinterview is er ingegaan op de deelvragen 1 en 3. Er is gekozen voor de groepsinterviews omdat er op deze manier onderling gesprek aangegaan wordt door de respondenten. De respondenten overleggen en geven hun mening waardoor er een beeld geschetst wordt. De groepsinterviews zijn effectief en voornamelijk efficiënt. Bij het individuele interview is er ingegaan op de deelvragen 1 en 3. Er is gekozen voor een individueel interview met de orthopedagoog omdat zij niet in de SO Variant werkt, maar wel nauw betrokken is bij de leerlingen. Vanuit een ander perspectief wordt er op deze manier gekeken naar de onderwerpen die aan bod komen. De interviewguides kwamen namelijk overeen. Aan de hand van die interviewguides kwamen alle onderwerpen aan bod.

Zowel de groepsinterviews, als het individuele interview zijn half-gestructureerde bevestigingen, zodat de respondenten de mogelijkheid hadden om dieper op een bepaald onderwerp in te gaan. De onderzoekers hebben de respondenten bevraagd en ervoor gezorgd dat alle onderwerpen aan bod kwamen. De onderzoekers hebben de respondenten bij de interviews toestemming gevraagd om geluidsopnames te maken. Door middel van

deze geluidsopnames kon de data nauwkeurig geanalyseerd worden (Van der Donk & Van Lanen, 2014). De verzamelde data uit de groepsinterviews werd vervolgens binnen een week getranscribeerd. Na transcriptie zijn de geluidsopnames vernietigd.

3.4 Meetinstrumenten

In het onderzoek is gebruik gemaakt van meetinstrumenten om de deelvragen en vervolgens de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. De onderzoekers hebben twee groepsinterviews houden, omdat op deze manier data vanuit verschillende perspectieven verzameld wordt (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Door het houden van groepsinterviews met medewerkers van de SO Variant zijn de behoeftes en verwachtingen van deze medewerkers naar voren gekomen. Het groepsinterview is een interview met drie of vier deelnemers. Iedere deelnemer kan op alle vragen antwoord geven en daarnaast worden de meningen benut om op deze manier verschillen te bespreken. Het wordt een half-gestructureerd interview, waarin de vraagpunten op volgorde staan, maar deze volgorde mag worden losgelaten als het verloop van het gesprek daartoe aanleiding geeft. Deze vraagpunten zijn niet in detail uitgewerkt (Migchelbrink, 2010). Daarnaast is een individueel interview met de orthopedagoog afgenomen. Dit interview is afgenomen in verband met de kennis van de orthopedagoog over de begeleiding van de leerlingen. In de resultaten van de deelvragen zullen de perspectieven vanuit alle respondenten meegenomen worden. In het onderzoek is er contact geweest gehouden met vijf andere scholen in Nederland. De scholen zijn op basis van verschillende criteria gekozen. Het zijn scholen die een verhuizing hebben meegemaakt en tenminste speciaal onderwijs of speciaal basisonderwijs zijn. Hen is gevraagd naar de manier waarop de leerlingen voorbereid en begeleid zijn en hoe de leerlingen reageerden op de verhuizing. Door deze praktijkvoorbeelden zijn er ervaringen met het verhuizen met leerlingen in andere praktijken naar voren gekomen. Deze ervaringen worden good practices genoemd. In bijlage D staat een verdere toelichting.

De leerlingen zullen voor en tijdens de verhuizing begeleid worden door de medewerkers van de SO Variant. De SO Variant heeft een eigen visie op de begeleiding voor haar leerlingen. Daarnaast heeft iedere medewerker ook eigen opvattingen over deze begeleiding. Tijdens de groepsinterviews is dit besproken worden en was er ruimte voor overleg tussen de medewerkers. In het groepsinterview is onder andere besproken worden hoe iedere medewerker van de SO Variant aankijkt tegen de begeleiding van leerlingen voor en tijdens de verhuizing. De antwoorden die de onderzoekers hierop krijgen, worden samengevoegd met de data die komen uit de groepsinterviews.

3.5 Analyse

Om antwoorden te krijgen op de deelvragen is alle data verzameld tot een resultaatbeschrijving. Gedurende de interviews zijn er geluidsopnames gemaakt. Deze geluidsopnames zijn getranscribeerd. Dit wil zeggen dat de geluidsopnames omgezet zijn in tekst (Copyright, z.d.). Woord voor woord is er genoteerd wat er gezegd is tijdens de interviews. Na het transcriberen start het coderen. Het codeerproces begint met het 'open coderen'. Hiervoor is het hele getranscribeerde interview doorgelezen en zijn er labels (codes) aan tekstfragmenten gehangen. Deze codes geven per fragment aan wat het hoofdthema daarvan is (Van der Donk & Van Lanen, 2014).

Naast de interviews, zijn good practices ingezet. De good practices zijn verkregen aan de hand van mail en telefonisch contact. De gegevens van deze vijf respondenten zijn letterlijk overgenomen en verwerkt in een algemeen document. Deze resultaten zijn vervolgens verwerkt in het onderzoeksrapport. Tot slot is er op basis van de resultaten, good practices en theorie per deelvraag en de onderzoeksvraag een conclusie geformuleerd.

3.6 Betrouwbaarheid en validiteit

In deze paragraaf komt aan bod hoe de onderzoekers voor een betrouwbaar en valide onderzoek hebben gezorgd.

In afspraak met de opdrachtgever hebben de onderzoekers afgesproken dat iedere respondent persoonlijk geïnformeerd wordt over de wijze waarop de informatie verwerkt wordt. De informatie die verstrekt wordt, wordt vertrouwelijk behandeld. De namen van de respondenten zijn daarom geanonimiseerd. De privacy van de respondenten is gerespecteerd (Migchelbrink, 2013). In de probleemanalyse hebben de onderzoekers van elke respondent toestemming gekregen om naar hun achternaam te verwijzen. Met betrekking tot de leerlingen is de afspraak gemaakt met de opdrachtgever dat ook hun namen volledig geanonimiseerd worden. De interviews zijn, in overleg met de respondenten, opgenomen. Hier zijn vervolgens transcripten van geschreven. De opnames zijn direct hierna vernietigd. De verkregen informatie is vertrouwelijk behandeld en alleen voor onderzoeksdoeleinden gebruikt. Bovendien zijn de respondenten alleen ondervraagd nadat ze hiervoor uitdrukkelijk toestemming hebben verleend (Cremers, persoonlijke communicatie, 2 maart 2018).

De onderzoekers hebben het onderzoek betrouwbaarder gemaakt doordat ze tijdens het groepsinterview en het individuele interview dezelfde interviewgide hebben gebruikt. Op deze manier is er in beide interviews naar dezelfde onderwerpen gevraagd en wordt het meetinstrument op dezelfde manier ingezet.

Validiteit wil zeggen dat er dat onderzocht wordt, wat de onderzoekers willen onderzoeken. De onderzoeksresultaten bevatten zo min mogelijk systematische verstoringen (Van der Donk & Van Lanen, 2014). De onderzoekers hebben gezorgd voor een valide onderzoek door alleen de medewerkers van de SO Variant en de orthopedagoog te betrekken. Het onderzoek is gericht op de SO Variant, wat betekent dat het geen meerwaarde heeft om medewerkers van andere klassen bij het onderzoek te betrekken. De orthopedagoog is nauw betrokken bij de SO Variant, waardoor ook zij benaderd is. Daarnaast hebben de onderzoekers, aan de hand van het 7S-Model, de organisatie bekeken. Hieruit bleek dat de organisatie regelmatig vergadert en knelpunten bespreekt met de teamleider (zie bijlage C). De onderzoekers zijn hun onderzoek begonnen bij de opdrachtgever en hebben wekelijks met haar besproken welke stappen er gezet zijn. Dit betekent dat de onderzoekers zich hebben aangesloten bij de wijze waarop ontwikkelingen bij Mikado normaliter in gang gezet worden. Naast de gesprekken met de opdrachtgever hebben de onderzoekers de medewerkers van de Variant op de hoogte gehouden. Dit zijn betrokkenen voor wie het wenselijk is dat het praktijkvraagstuk wordt aangepakt. De onderzoekers hebben gezorgd voor voldoende momenten van uitwisseling met hen (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Bij het trekken van conclusies is er gebruik gemaakt van triangulatie. Dit wil zeggen dat verschillende databronnen, methoden en theorieën met elkaar gecombineerd worden. In dit onderzoek is data uit verschillende interviews, good-practices en theorie met elkaar gecombineerd (Netwerk Kwalitatief Onderzoek AMC-UvA, 2002). Deze verschillende bronnen worden per onderwerp gecombineerd en vervolgens een conclusie getrokken. De validiteit wordt vergroot door de triangulatie.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk komen de onderzoeksresultaten aan bod. De resultaten zijn afkomstig van twee groepsinterviews en een individueel interview met in totaal zes respondenten. Dit zijn medewerkers van de SO Variant en de orthopedagoog van Mikado. Verder zijn de resultaten afkomstig van good practices van vijf collega-organisaties.

4.1 Deelvraag 1

Op welke manier kunnen de leerlingen van de SO Variant passend voorbereid worden op de verhuizing door de medewerkers van de SO Variant?

Uit de gevoerde gesprekken blijkt dat er nog geen exacte datum voor de verbouwing en verhuizing vaststaat. Hoogstwaarschijnlijk zal de verbouwing plaatsvinden in de zomer van 2018 en zullen de leerlingen na de zomervakantie verhuizen. Respondenten geven aan het fijn te vinden om tijdig voor de verhuizing duidelijk te hebben op welke manier ze de leerlingen hierbij kunnen voorbereiden en begeleiden.

Respondenten geven aan dat de leerlingen, voordat ze op de hoogte zijn van de verhuizing, bekend moeten raken met het onderwerp 'verhuizen'. Respondent 5 heeft aangegeven dat dit gedaan kan worden door het thema voorbij te laten komen in de lessen. Ze verstaat hieronder dat er gedurende dit thema geleerd wordt wat er bij een verhuizing komt kijken, zoals het inpakken van verhuisdozen, het schoonmaken en vervolgens inrichten van ruimtes. Verder vinden de respondenten het belangrijk dat er overleg zal plaatsvinden tussen alle medewerkers van Mikado, om te voorkomen dat de leerlingen het nieuws van de verhuizing eerder te horen krijgen dan de bedoeling is.

Het juiste moment dat de leerlingen op de hoogte gebracht worden over de verhuizing, levert discussie op tussen de respondenten. Respondent 5 geeft aan dat ze de leerlingen het liefst pas op de hoogte brengt op het moment dat het klaslokaal in het VSO-gebouw gebruiksklaar is. De leerlingen kunnen vervolgens een rol krijgen in de verhuizing door te helpen bij het verplaatsen van materialen naar het nieuwe klaslokaal.

Respondent 5: "Iets wat voor mij het meest wenselijk zou zijn, wat ik nu wenselijk zou vinden, is dat het lokaal al klaar is. En dat we dan pas gaan vertellen dat we gaan verhuizen."

Bovendien wordt er door haar gezegd dat het van belang is dat de leerlingen maximaal een week voordat de verhuizing plaatsvindt op de hoogte worden gebracht, omdat dit anders vragen op zal roepen. Volgens respondent 6 verschilt het per leerling wanneer het nieuws verteld kan worden. Volgens haar heeft de ene leerling langer de tijd nodig om het nieuws te verwerken en kan hierdoor rustig voorbereid worden. De andere leerling kan beter op een later moment ingelicht worden doordat hij of zij spanning opbouwt op het moment dat hij of zij van de verhuizing af weet. Echter, willen de respondenten de leerlingen op hetzelfde moment op de hoogte brengen over de verhuizing, omdat ze ervan uit gaan dat leerlingen het anders van elkaar te horen krijgen.

Volgens de respondenten kan het nieuws het best klassikaal verteld worden en iedere dag in de dagindeling aan de hand van pictogrammen terugkomen. Respondent 6 geeft aan dat er bij Mikado gewerkt wordt met pictogrammen en dat alle leerlingen daar goed op reageren.

De respondenten geven aan dat visualisatie belangrijk is voor de leerlingen en vinden het daarom een passende manier om foto's van de nieuwe plek en een aftelkalender te gebruiken. In deze kalender verwachten ze een tijdspad aan te kunnen geven voor de leerlingen. Respondent 6 stelt voor om de leerlingen vervolgens individuele begeleiding te bieden zodat ze zich gehoord voelen en vragen kunnen stellen. Fysiek contact en oogcontact zorgen er volgens haar voor dat de leerlingen het nieuws kunnen verwerken.

Respondenten stellen enerzijds voor om ouders en verzorgers op dezelfde dag op de hoogte te brengen als de leerlingen. Daartegenover geven ze aan dat zij eerder op de hoogte moeten zijn, zodat zij hun kind hierin thuis kunnen opvangen. Echter, door de ervaring dat ouders en verzorgers hun kind alvast willen voorbereiden, kan dit voor onrust zorgen. De leerlingen zouden het nieuws dan niet kunnen plaatsen, waardoor ze vragen kunnen gaan stellen op school en de andere leerlingen het nieuws ook te horen kunnen krijgen.

Respondent 6 stelt voor om de ouders en verzorgers de avond van tevoren op de hoogte te brengen door hen te bellen of door een ouderavond te houden. De leerlingen kunnen de ochtend hierna op de hoogte gesteld worden. Er worden meerdere manieren genoemd waarop de ouders en verzorgers op de hoogte gesteld kunnen worden:

- De verhuizing aankondigen in een ouderavond;
- De verhuizing aankondigen via het communicatiesysteem Raakpunt;
- De verhuizing aankondigen door een brief te versturen;
- De verhuizing aankondigen door een brief vanuit de directeur van Mikado te versturen.

Echter, wordt aangegeven dat ouders en verzorgers niet altijd op Raakpunt kijken en dat ze niet altijd aanwezig zijn bij een ouderavond. De exacte datum van de verhuizing kan hierbij worden aangegeven en mag niet meer veranderen.

De leerlingen zullen niet direct in het VSO-gebouw les krijgen, omdat dit volgens respondenten bij leerlingen kan zorgen voor spanning en onduidelijkheid. Zolang de leerlingen nog les krijgen in het SO-gebouw, is het van belang dat de structuur behouden blijft door de reguliere dagindeling aan te houden. Respondent 6 vindt het niet geschikt om de leerlingen het klaslokaal te laten zien wanneer het nog niet gebruiksklaar is. Door regelmatig in het VSO-gebouw aanwezig te zijn, heeft respondent 5 het idee om de leefregels van het vso aan de leerlingen te vertellen zodat ze hier kennis mee kunnen maken. Ook kan er gekozen worden om de leerlingen daar buiten te laten spelen. Verder geven respondenten aan dat de leerlingen in het VSO-gebouw een bezoek kunnen brengen wanneer het klaslokaal gebruiksklaar is. Ook zal er dan duidelijk moeten zijn waar de nieuwe

klas komt, wie er allemaal in de klas zitten, wat er allemaal mee gaat naar de nieuwe klas en waar hun plek is. Er zou, volgens de respondenten, samen met de leerlingen geluncht kunnen worden om hen kennis te laten maken met de nieuwe omgeving. Om de leerlingen zich op hun gemak te laten voelen is het van belang dat ze in het nieuwe gebouw geweest zijn. Ze kunnen daar rondlopen, zodat ze te zien krijgen welke vakken er gevolgd worden.

Respondent 5 heeft eerder in het onderzoeksproces aangegeven dat randvoorwaarden een belangrijk onderdeel zijn van de voorbereiding van de verhuizing. Het klaslokaal, de snoezelruimte, de buitenruimte en de rustruimtes dienen volledig ingericht te zijn. Dit houdt in dat er sloten op de deuren zitten, er kijkgaten in de deuren zitten en de ruimtes volledig in het bezit zijn van meubilair. Aan deze randvoorwaarden dient voldaan te zijn voordat de leerlingen in hun nieuwe klaslokaal les krijgen. Respondent 6 sluit hierop aan door aan te geven dat het van belang is dat de buiten- en rustruimte klaar zijn, de toiletten inpandig zijn, het meubilair op de juiste plek staat, de pictogrammen aanwezig zijn, er een kantoor is en de lampen goed werken. Ook zal er een aparte ingang moeten zijn voor de leerlingen die dit nodig hebben. Er zal daarnaast, volgens haar, bij de inrichting rekening gehouden moeten worden met alle potentiële leerlingen die in de toekomst in de Variant terecht kunnen komen.

Respondent 6: “Het belang van de kinderen staat voorop maar het is gewoon een lastig gepuzzel om het te doen...”

Bij de start van het onderzoeksproces is er contact geweest met verschillende collega-organisaties. Van vijf collega-organisaties worden de good practices in het onderstaande stuk toegelicht. Deze organisaties hebben een soortgelijke verhuizing meegemaakt als bij Mikado gaat plaatsvinden. De bevindingen zijn opgesplitst in structuur, acties en hulpmiddelen.

Door de collega-organisaties wordt aangegeven dat de volgende bevindingen met betrekking tot het behouden van de structuur ingezet kunnen worden om de leerlingen voor te bereiden:

- Alle leerlingen op dezelfde manier voorbereiden op een verhuizing, omdat ze allemaal dezelfde behoefte hebben aan structuur en duidelijkheid;
- Tot de laatste dag voor de zomervakantie de structuur vasthouden zoals de leerlingen dit gewend zijn, dit geeft houvast;
- Leerlingen pas inlichten als de verbouwing vorm begint te krijgen;
- De leerlingen hoeven niet specifiek voorbereid worden door aanpassingen te doen in hun handelingsplannen.

Acties kunnen ondersteuning geven aan de voorbereiding die leerlingen geboden wordt. De collega-organisaties hebben de volgende bevindingen over de acties die uitgevoerd kunnen worden:

- Verhuizing bespreken in de klas en leerlingen hierover vragen laten stellen;
- De verbouwing van de school continue volgen met de leerlingen;
- Als de verbouwing in gang is met de leerlingen gaan kijken;
- Samen met de leerlingen materialen en voorwerpen in pakken die voor de leerlingen belangrijk zijn;
- Voorkomen dat de leerlingen de chaos van de verhuizing meekrijgen;
- Met de leerlingen kijken hoe de nieuwe locatie eruitziet. Het nieuwe schoolgebouw bezoeken om te bekijken waar het nieuwe lokaal is, waar de deur naar buiten is, waar het toilet is etc.;
- Als de bouw klaar is, de ouders, verzorgers en leerlingen langs laten komen. Voornamelijk gericht op leerlingen die het moeilijk vinden om naar een nieuwe omgeving te gaan.

Tot slot geven de collega-organisaties ook hulpmiddelen aan waar gebruik van kan worden gemaakt in de voorbereiding van de verhuizing voor de leerlingen:

- Foto's van het nieuwe klaslokaal laten zien aan de leerlingen en op de website plaatsen;
- Samen met de leerlingen foto's maken van de verbouwing;
- Een prikbord op een centraal punt in de school hangen met foto's van de voortgang van de verbouwing;
- Ouders, verzorgers en leerlingen continu betrekken bij de verhuizing via wekelijkse nieuwsbrief (op de website);
- Een algemene informatieavond voor ouders en verzorgers;
- Een veranderkaart maakt de verandering visueel. Op de veranderkaart staan een foto van de leerling, de oude school en de nieuwe school. Leerlingen hoeven dan minder over de verandering na te denken, omdat het al visueel gemaakt wordt.
- Een aftelkalender in de klas;
- Een verhuisdoos in de klas zetten waar alle leerlingen een voorwerp in mogen stoppen. Deze doos samen naar de nieuwe locatie brengen en op de eerste schooldag samen uitpakken. Deze doos maakt het herkenbaar voor de leerlingen.

4.2 Deelvraag 2

Welke teamafspraken tussen de SO Variant en de VSO Variant zijn voor de leerlingen van belang tijdens de verhuizing?

Voor de respondenten is het van belang dat er onderling afspraken gemaakt worden en dat deze op papier worden gezet. Dit zal er, volgens de respondenten, uiteindelijk voor zorgen dat ze waargemaakt worden. De respondenten geven aan dat, voor deze afspraken op papier gezet kunnen worden, er overleggen plaats moeten vinden tussen de SO en VSO Variant medewerkers. Een overleg of meerdere overleggen kan volgens de respondenten een goede manier zijn om duidelijkheid te krijgen. Momenteel is er nog geen duidelijk plan opgesteld waarin beschreven staat hoe de verhuizing eruit gaat zien.

Respondenten geven aan dat er verschillende onderdelen van belang zijn waarop de samenwerking zal gaan plaatsvinden. Respondent 3 geeft aan dat duidelijk moet zijn wat de medewerkers van elkaar nodig hebben. Bovendien gaat ze ervan uit dat de verwachtingen van de medewerkers van het vso anders zullen zijn. Vervolgens kan ook de visie van de Variant erin meegenomen worden volgens respondent 2. Door middel van teambuilding, overlegvormen en open communicatie willen de respondenten hun werkwijze met de vso medewerkers delen en elkaar beter leren kennen.

Respondent 2: “En het is ook wel een stukje visie zodat je uiteindelijk ook wel met alle neuzen een beetje dezelfde kant op moet staan. En daardoor moet je denk ik ook regels maken.”

Daarnaast zullen de verwachtingen over de kwaliteiten van de medewerkers uitgesproken moeten worden. Bovendien is de manier waarop de achterwacht ingezet zal gaan worden niet helder voor de respondenten.

Respondent 3: “...als we dan als achterwacht moeten functioneren voor de rest. Ik denk, sorry maar, vanuit onze doelgroep heb ik daar mijn vraagtekens bij. Dus wat verwachten we van een ander. Wat kunnen we daarmee waarmaken? Want als wij de klas uit moeten om bij de andere te gaan helpen, dan hebben wij hier een groot probleem. [sic]”

Respondent 3 geeft aan dat er afspraken gemaakt kunnen worden over het in- en uitlopen van het klaslokaal. De meningen zijn hierover verdeeld. De doelgroep van de SO Variant en de VSO Variant is verschillend en daar dienen alle medewerkers van de Variant, volgens

respondent 1, van op de hoogte te zijn. Door de leeftijdsverschillen tussen de leerlingen zijn er duidelijke fysieke verschillen. Respondenten geven aan als dat duidelijk wordt, ze zich vervolgens kunnen richten op de wijze waarop alle Variant medewerkers handelen.

Respondent 3 spreekt daarnaast uit dat ze het belangrijk vindt dat de behoeften van de leerlingen duidelijk zijn.

Door de verschillen tussen de doelgroepen is het voor de respondenten belangrijk dat deze verschillen meegenomen worden bij beslissingen. De behoeften van de leerlingen staan hierbij voorop. Respondenten willen op papier zetten welke benadering bij elke leerling past, zodat iedereen hiervan op de hoogte is. Zodat ze elkaar kunnen helpen bij de begeleiding van de leerlingen waar dit nodig is. De respondenten benoemen dat ze daarnaast de positieve benaderingswijze en de eigen regie van de leerling, waar het kan, willen behouden.

Respondent 3: “Ja, dat snap ik dat die verwachtingen er zijn maar kijkend naar een kind van 5, 6 of 7. En ook al zitten ze op hetzelfde ontwikkelingsniveau. Je laat een kind van 5,6,7 niet zomaar spelen met een jongen van 14 of 15. Ook al zitten ze op hetzelfde ontwikkelingsniveau.”

4.3 Deelvraag 3

Wat is er nodig om de leerlingen van de SO Variant passend te begeleiden tijdens de verhuizing naar het VSO-gebouw?

Volgens respondenten is het passend dat de verhuizing een week nadat de leerlingen, ouders en verzorgers op de hoogte zijn gebracht daadwerkelijk plaatsvindt. Door allen wordt aangegeven dat de leerlingen zelf een rol kunnen vervullen in de verhuizing. Het is volgens respondent 6 van belang om de leerlingen het gevoel te geven dat ze betrokken worden bij de inrichting. Door de leerlingen keuzes te geven hebben ze enigszins zelfregie, is de kans groter dat ze mee willen werken en is er minder kans op weerstand.

Respondent 6: “Dus laat ze dan ook een beetje het idee geven dat ze zelf een keuze hebben, zodat ze er ook achter staan en eraan mee willen werken.”

De leerlingen hebben een eigen kastje, die ze zelf naar het andere gebouw kunnen brengen of ze een verhuisdoos vullen met materialen die niet meer gebruikt worden in het huidige klaslokaal. Door deze verhuisdoos of hun kastje naar het VSO-gebouw te brengen zien de leerlingen hun nieuwe school en klaslokaal. De leerlingen hebben in de huidige klas enkele

taken. Een van deze taken is schoonmaken, deze taak kan ook in het nieuwe klaslokaal in stand blijven. Volgens respondent 5 zouden de leerlingen voordat ze verhuizen een keer het lokaal kunnen schoonmaken. Op deze manier krijgen de leerlingen enigszins regie en leren ze dat deze taak in hun nieuwe klaslokaal uitgevoerd moet worden.

De respondenten geven aan dat op de laatste schooldag in het SO-gebouw, samen met de leerlingen hun belangrijkste spullen verhuisd en neergezet kunnen worden in het VSO-gebouw. Daarnaast geeft respondent 6 aan dat de leerlingen hun eigen stoel op de dag van de verhuizing mee kunnen nemen naar het VSO-gebouw of een kunstwerk kunnen maken. Hierbij wordt de tijd in het SO-gebouw samen met de leerlingen afgesloten. Om de leerlingen in de periode tussen de laatste dag in het SO-gebouw en de eerste dag in het VSO-gebouw te laten wennen, stelt een respondent voor om een enkele foto's van het SO-gebouw en het gebruiksklare VSO-gebouw mee te geven, zodat ze er in de thuissituatie over kunnen vertellen.

Respondent 5: “Een aantal leerlingen hebben er veel moeite mee om zoiets los te laten, dus hoe meer foto's je mee geeft van dit was het en daar gaan we naar toe, dan willen ze vasthouden aan wat ze hadden. Maar dat je ze wel foto's mee naar huis moet geven, zodat ze kunnen vertellen. [sic]”

In de periode tussen de laatste dag in het SO-gebouw en de eerste dag in het VSO-gebouw dienen volgens de respondenten alle andere spullen verhuisd te worden. Ze stellen voor dat deze tussenperiode een dag of weekend bedraagt. De dag voordat de leerlingen hun eerste dag in het VSO-gebouw starten, dient alles klaar te staan om de eerste schooldag te starten.

De eerste schooldag in het VSO-gebouw zal goed voorbereid moeten worden, zodat deze goed verloopt. Het is belangrijk dat er weinig aan het lokaal veranderd is sinds het laatste moment dat de leerlingen hun nieuwe klaslokaal hebben gezien. Om de leerlingen de begeleiding te bieden die ze nodig hebben, zal er volgens de respondenten sprake moeten zijn van vast personeel dat beschikbaar is voor iedere leerling tijdens het verhuismoment. Respondent 5 geeft daarbij aan dat het onpraktisch is dat er nieuwe leerlingen in de Variant klas komen rond het verhuismoment, omdat dan de kans bestaat dat niet iedere leerling voldoende aandacht krijgt. De begeleiding per leerling is verschillend. Om de verhuizing voor de leerlingen te visualiseren zal het voor de ene leerling voldoende zijn om een foto met een bewoording aangereikt te krijgen. Voor de andere leerling zal een foto met hierbij een pictogram voldoende zijn.

Er wordt door de respondenten gewenst om de dag in het VSO-gebouw te starten. Het is

volgens hen van belang om afhankelijk van elke leerling een inschatting te maken of de leerlingen tegelijkertijd met alle andere leerlingen de school in kan komen. Volgens respondent 2 is het van belang voor de leerlingen dat de dag wordt begonnen zoals deze in het SO-gebouw ook gestart wordt. Respondenten geven aan dat de structuur niet behouden blijft op het moment dat er op de eerste dag later gestart zal worden dan de andere dagen. Het kan voor een leerling nodig zijn om via een andere ingang het VSO-gebouw in te komen. Verder is het van belang dat de medewerkers de leerlingen buiten opwachten en ze vervolgens door de school begeleiden. Het lijkt de respondenten geschikt om de leerlingen in ieder geval een week lang door de gangen van de school te begeleiden. Hierna kan per leerling beslist worden of ze dit continueren of dat de leerling het zelfstandig kan.

Respondent 2: "Maar het is ook wel een andere weg die ze moeten afleggen alleen. Dus ik zou dat wel een tijdje doen. Ook om in te schatten of het nodig is of dat het wel gaat lukken."

De dag kan gestart worden zoals dat in het SO-gebouw met een speelmoment gedaan werd. Vervolgens kan er tijdens de kring ingegaan worden op de verhuizing en kunnen de leerlingen vragen stellen. Daarna vinden de respondenten het belangrijk dat het huidige programma weer opgepakt wordt om de structuur te behouden. Respondent 6 geeft aan dat er tijdens de kring een schoolse activiteit, zoals mondeling taal, gehouden kan worden. Daarnaast vindt zij het van belang dat de pictogrammen behouden worden, zoals in het SO-gebouw. Wel kan in de dagplanning aangegeven worden, wanneer er mogelijkheid is tot bekijken van het gebouw. Het VSO-gebouw moet volgens respondent 6 niet mysterieus blijven voor de leerlingen, omdat ze anders zelf op ontdekking gaan. Zo kan er bijvoorbeeld een week lang elke dag een moment ingepland worden om het VSO-gebouw te leren kennen.

Ook wordt er door respondenten voorgesteld om ouders of verzorgers aan het eind van de tweede dag uit te nodigen om in het VSO-gebouw en in de nieuwe klas te laten kijken. De leerlingen kunnen ze dan een rondleiding geven. De structuur zal zoveel mogelijk vastgehouden moeten worden en daarom vinden de respondenten het van belang dat er niet te lang gewacht wordt met het uitnodigen van ouders en verzorgers.

Respondent 5: "Maar ik zou dat ook niet de eerste dag doen. Want dan is het al zo vreemd dat papa en mama mee komen..."

Respondenten geven aan dat het van belang is dat alle regels die in het SO-gebouw werden gehanteerd, ook in het VSO-gebouw gehanteerd worden om duidelijkheid te kunnen blijven bieden. Het is van belang dat er met de stelregel 'samen 100%' gewerkt blijven worden.

Respondenten geven aan dat de leerlingen aan hun persoonlijke doelen kunnen blijven werken. Het is mogelijk dat dit in plaats van voor 90 procent lukt, dit door de verandering en prikkels voor 50 procent lukt. Door samen de 100 procent te bereiken, kunnen de leerlingen op deze manier de begeleiding krijgen om weer terug te gaan naar de 90 of 100 procent.

Respondent 5: “Ja als ze hier 90% kunnen en wij doen maar 10%, dan is het heel mooi dat het daar verder gaat. Maar als het daar door alle veranderingen en prikkels 50% wordt van de leerling, ja dan moeten wij die andere 50% doen en dát gaan we weer opbouwen, maar die doelen waaraan je werkt blijven hetzelfde.”

Zoals eerder bij deelvraag 1 is beschreven, is in het onderzoek gebruik gemaakt van de good practice van collega-organisaties. Hieronder staan de bevindingen gericht op het begeleiden van de leerlingen tijdens de verhuizing:

Collega-organisaties geven aan dat de volgende bevindingen ingezet kunnen worden om de leerlingen kennis te laten maken met een nieuw gebouw:

- Overal dezelfde bordjes en aanduidingen hangen zoals in het oude gebouw, dit geeft herkenbaarheid voor de leerlingen;
- Als het nieuwe gebouw is opgeleverd en is ingericht, een bus huren en alle leerlingen, ouders en verzorgers kennis laten maken met het nieuwe gebouw;
- Eerste dagen de leerlingen bij het hek van de school opvangen en ze naar de klas brengen, net zo lang tot ze zelf de weg kennen;
- De eerste schooldag in het nieuwe gebouw de leerlingen rondleiden om alles nogmaals te laten zien;
- Na een tijdje op de nieuwe locatie, gaan kijken bij de oude locatie als deze leeg staat en gesloopt wordt.

Door de collega-organisaties is aangegeven dat de volgende bevindingen ingezet kunnen worden om de leerlingen tijdens de verhuizing structuur te blijven bieden in de begeleiding:

- De structuur en aanpak die de leerlingen werd geboden in het oude gebouw zijn belangrijk voor de leerlingen en zijn van belang dat ze mee verhuisd worden;
- De werkjes van de leerlingen zitten na de vakantie in dezelfde bak als voor de vakantie, dit zorgt voor herkenbaarheid;
- De eerste dag starten zoals dat in het oude gebouw ook werd gedaan, dus niet de gehele school meteen gaan bekijken;
- De structuur en duidelijkheid wordt geboden door volwassenen die in de buurt blijven van de leerlingen in en rondom het gebouw;

- Als docent heb je veel ervaring met de leerlingen. Kijk per leerling goed wat hij of zij in de situatie aankan;
- Na de verhuizing een stapje terug doen in het handelingsplan;
- Leerlingen in de periode na de verhuizing goed in de gaten houden.

5. Conclusies en discussie

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvraag en bijbehorende deelvragen door middel van de resultaten, de good practices en theorie. Vervolgens wordt er in de discussie ingegaan op de beperkingen van het onderzoek, de betrouwbaarheid en waar in een volgend onderzoek rekening mee gehouden kan worden. Tot slot worden er suggesties gegeven voor een vervolgonderzoek en worden aanbevelingen geformuleerd voor in de praktijk.

5.1 Conclusies

Per deelvraag worden de resultaten van de groepsinterviews en individuele interviews, de good practices en de theorie gekoppeld. Hieruit worden conclusies getrokken en tot slot wordt de conclusie van de hoofdvraag getrokken.

Conclusie deelvraag 1

Op welke manier kunnen de leerlingen van de SO Variant passend voorbereid worden op de verhuizing door de medewerkers van de SO Variant?

Volgens respondenten is het van belang dat de leerlingen, voordat ze op de hoogte worden gebracht van de verhuizing, bekend moeten zijn met het onderwerp 'verhuizen'. Een good practice ondersteunt dat het onderwerp in de klas besproken kan worden en dat er vragen over gesteld kunnen worden. Door theorie wordt dit niet ondersteund. Echter, geven de ondersteunende praktische voorbeelden voldoende houvast om een conclusie te kunnen trekken.

Daarnaast geven de respondenten aan dat ze het belangrijk vinden om alle medewerkers van Mikado op de hoogte te brengen van de wijze waarop de leerlingen voorbereid zullen worden. Dit om te voorkomen dat leerlingen het nieuws te horen krijgen voordat dit gepland is. Uit een good practice komt naar voren dat de leerlingen de chaos van de verhuizing niet mee horen te krijgen. Kortom, er zal gezorgd moeten worden dat de leerlingen het nieuws niet voor de geplande datum te horen krijgen.

Respondenten zijn het erover eens dat alle leerlingen maximaal een week voordat de

verhuizing plaatsvindt en als het klaslokaal gebruiksklaar is, op de hoogte gesteld moeten worden. Een good practice geeft aan dat de leerlingen het beste ingelicht kunnen worden op het moment dat de verbouwing vorm begint te krijgen. Er kan geconcludeerd worden dat er geen specifiek geschikt moment voor is. Echter, kan er wel geconcludeerd worden dat dit moet gebeuren tussen het moment dat de verbouwing gestart is en het moment dat het klaslokaal gebruiksklaar is.

Uit de interviews en een good practice komt naar voren dat het nieuws klassikaal verteld kan worden. Respondenten geven daarnaast aan dat het iedere dag terug kan komen in de dagplanning. Theorie beschrijft dat het door beperkte cognitieve vermogens en coping-mechanismen van de leerlingen, goed is om gebruik te maken van herhaling, visualisatie en communicatie in een laag tempo met concrete boodschappen (De Beer, 2012). Zowel respondenten, good practice als theorie tonen aan dat pictogrammen, foto's en een aftelkalender goede middelen zijn om het nieuws visueel te ondersteunen. Om ervoor te zorgen dat leerlingen zich gehoord voelen en de mogelijkheid krijgen om vragen te stellen, kunnen de leerlingen individueel begeleid worden volgens een van de respondenten. Uit een good practice blijkt dat alle leerlingen op dezelfde manier voorbereid kunnen worden omdat ze allemaal dezelfde behoefte hebben aan structuur en duidelijkheid. Theorie geeft aan dat leerlingen duidelijkheid, structuur en veiligheid nodig hebben om het basisgevoel van onveiligheid te verminderen (De Beer, 2012). Medewerkers kunnen hiervoor zorgen door middel van nabijheid en begrenzing (Radema, 2016). De bovenstaande gegevens komen overeen. Dit betekent dat het belangrijk is voor de leerlingen om ook individueel begeleid te worden nadat ze op de hoogte zijn gebracht van de verhuizing.

Uit theorie en een good practice blijkt dat het belangrijk is om ouders en verzorgers continu te betrekken bij de verhuizing (Velsink, 2016). Hierdoor kunnen ze hun kind voorbereiden en ondersteunen bij de overgang (Bosch et al., 2008). Er worden vanuit de respondenten twee momenten aangegeven waarop ze op de hoogte gebracht kunnen worden. Ten eerste op de avond voordat de leerlingen het nieuws te horen krijgen. Ten tweede op dezelfde dag als de leerlingen. Hierbij geeft een respondent aan dat ouders en verzorgers een dag van tevoren op de hoogte zouden moeten zijn, zodat ze de leerlingen op kunnen vangen en vragen kunnen beantwoorden. Het beste scenario is dat ouders en verzorgers het de avond voor de leerlingen te horen krijgen. Respondenten, theorie en good practice geven namelijk aan dat ouders en verzorgers betrokken moeten worden en dat het goed is voor de leerlingen dat ook ouders en verzorgers hen kunnen ondersteunen en voorbereiden.

Respondenten geven aan dat ouders en verzorgers via het communicatiesysteem Raakpunt op de hoogte gebracht kunnen worden, echter wordt er ook aangegeven dat ze hier niet altijd op kijken. Verder wordt er in de good practice een informatieavond genoemd.

Respondenten benoemen ook dat een ouderavond, telefonisch contact of een brief mogelijke middelen zijn. Hierbij werd wel aangegeven dat ouders en verzorgers niet altijd naar een ouderavond komen. Er zou dus, de avond voordat de leerlingen het nieuws te horen krijgen, een ouderavond gehouden kunnen worden. De ouders en verzorgers die niet aanwezig zijn, kunnen gebeld worden en voor verder informatie krijgen de leerlingen de volgende dag een brief mee.

Vanaf het moment dat de leerlingen, ouders en verzorgers op de hoogte zijn gebracht moet de structuur, volgens respondenten, zoveel mogelijk worden vastgehouden door de reguliere dagindeling aan te houden. De good practice ondersteunt dit, omdat dit houvast biedt voor de leerlingen. Ook wordt hierin aangegeven dat voorkomen moet worden dat de leerlingen de chaos van de verhuizing meekrijgen. De verhuizing zal dit niet mogen hinderen en medewerkers behoren situaties zo te hanteren dat deze voorspelbaar en duidelijk zijn (Radema, 2016). Concluderend wil dit zeggen dat het passend zal zijn dat de huidige dagstructuur bewaakt blijft.

Om de leerlingen in deze periode voor te bereiden wordt door de respondenten aangegeven dat de leerlingen regelmatig aanwezig kunnen zijn in het VSO-gebouw. Verder beschrijft de theorie dat, wanneer de context verandert, de aangeleerde vaardigheden en afspraken in de nieuwe context opnieuw geïntroduceerd moeten worden. Wanneer dit niet gebeurt is er een kans dat de leerling deze koppelt aan de vorige locatie en op de nieuwe locatie in oud gedrag vervalt omdat hij het aangeleerde gedrag niet in de nieuwe situatie kan toepassen (De Beer, 2012). De respondenten geven aan dat in het VSO-gebouw een aantal leefregels gelden waarmee de leerlingen van het SO-gebouw nog niet bekend zijn. Kortom, als de leerlingen vaker aanwezig zijn in het VSO-gebouw, kunnen deze leefregels geïntroduceerd worden. Verder kunnen de leerlingen voorbereid worden door de veranderingen te laten tekenen. De leerlingen krijgen op deze manier een verwachting en dit zorgt voor voorspelbaarheid. Bovendien kunnen tekeningen ondersteunen wat de leerling wil vragen of de volwassene wil uitleggen (De Bruin, 2005). Echter, wordt dit gegeven niet ondersteund. Uit een good practice blijkt dat het goed is om samen met de leerlingen foto's te maken van de voortgang van de verbouwing en dat deze op een centraal punt in de school worden opgehangen. Uit de interviews blijkt dat dit voor de leerlingen minder geschikt zal zijn, omdat het voor de leerlingen beter is om het klaslokaal pas te zien wanneer het gebruiksklaar. Volgens hen zal het duidelijk moeten zijn voor de leerlingen waar het nieuwe klaslokaal is, wie er in de klas zitten, wat er meegaat naar het nieuwe klaslokaal en waar hun plek is. Als de leerlingen hiervan op de hoogte zijn en het VSO-gebouw gebruiksklaar is kunnen ze gaan kijken in het nieuwe klaslokaal. Een good practice ondersteunt dat met de leerlingen

gekeken kan worden hoe de nieuwe locatie eruitziet en waar de belangrijke plekken in de school zijn.

Voordat de leerlingen van de SO Variant les kunnen krijgen in het VSO-gebouw, zal er voldaan moeten zijn aan een aantal randvoorwaarden, volgens de respondenten. De theorie beschrijft dat het belangrijk is om een orthopedagogisch basisklimaat te creëren op een school. De leerlingen moeten in hun 'anders-zijn' zichzelf kunnen zijn, zich gewaardeerd voelen en hun capaciteiten moeten op de voorgrond komen om op die manier een positief zelfbeeld te ontwikkelen (Casaer, 2008). Voor de leerlingen van de Variant zijn duidelijkheid, herkenbaarheid, vaste structuren en regelmaat belangrijk om zich optimaal te kunnen ontwikkelen. Om dit basisklimaat te kunnen bieden is het van belang dat het klaslokaal, de snoezelruimte, de buitenruimte en de rustruimte zijn voorzien van sloten op de deuren, lampen die werken, kijkgaten in de deuren, meubilair, pictogrammen en een kantoor. Verder moet het klaslokaal van een aparte ingang voorzien zijn, het toilet inpandig zijn en zal er rekening gehouden moeten worden met de leerlingen die in de toekomst les kunnen krijgen in de SO Variant.

Conclusie deelvraag 2

Welke teamafspraken tussen de SO Variant en de VSO Variant zijn voor de leerlingen van belang tijdens de verhuizing?

De respondenten geven aan het belangrijk te vinden dat de teamafspraken op papier komen te staan. Wanneer dit op papier staat, kunnen de teamafspraken waargemaakt worden. De leerlingen kunnen dan goed begeleid worden tijdens de verhuizing. Uit de interviews is gebleken dat medewerkers eerst diverse overleggen met de VSO Variant nodig hebben om tot concrete teamafspraken te komen. Het is hierbij van belang dat er eerst verwachtingen worden uitgesproken. De theorie ondersteunt dat er afstemming nodig is om goede teamafspraken te maken. Hierin is het belangrijk om elkaars kenmerken te kennen (Bosch et al., 2008). Verder is het van belang dat er onderling informatie wordt gedeeld (Van de Weijerberg, 2016). Dit betekent dus dat er eerst verwachtingen uitgesproken moeten worden, voordat er teamafspraken op papier gezet kunnen worden. Daarnaast komt er naar voren dat er veel onduidelijkheden zijn met betrekking tot de achterwacht. Verder kan er geconcludeerd worden uit de interviews dat er teamafspraken gemaakt moeten worden over het inzetten van de achterwacht, het in- en uitlopen van het klaslokaal en de samenwerking. Volgens theorie is de relatie tussen de medewerkers een factor die van invloed is op de verhuizing. In verband met de intensievere samenwerking die gaat plaatsvinden zullen de medewerkers moeten afstemmen op elkaar. Kortom inhoudelijke,

pedagogische, didactische en organisatorische afstemming (Bosch et al., 2008). Tijdens het maken van deze teamafspraken is het van belang dat er rekening gehouden zal worden met het verschil tussen de doelgroepen van de SO Variant en de VSO Variant. Bovendien is het van belang om op papier te zetten welke behoeften en begeleidingsstijl de leerlingen nodig hebben. Op deze manier kunnen medewerkers elkaar helpen bij de begeleiding van de leerlingen. De SO Variant vindt hierin een positieve benaderingswijze en het behouden van de eigen regie ten opzichte van haar leerlingen belangrijk. De theorie sluit hierbij aan dat een soortgelijke benadering en omgang van en met de leerlingen belangrijk is (Bosch et al., 2008).

Conclusie deelvraag 3

Wat is er nodig om de leerlingen van de SO Variant passend te begeleiden tijdens de verhuizing naar het VSO-gebouw?

Respondenten vinden het belangrijk dat de leerlingen het gevoel krijgen dat ze betrokken worden bij de inrichting van het klaslokaal. Leerlingen zullen keuzes mogen maken en krijgen hierdoor een bepaalde mate van zelfregie. Er wordt aangegeven door respondenten dat er daardoor minder kans kan zijn op weerstand. Good practices geven aan dat leerlingen een rol kunnen krijgen in de verhuizing en de inrichting van het klaslokaal. Zoals in de conclusie van deelvraag 1 staat beschreven is het belangrijk om een orthopedagogisch basisklimaat te creëren op een school (Casaer, 2008). Hier wordt aan voldaan door de leerling keuzes te geven met betrekking tot de verhuizing en daarnaast de zelfregie te vergroten. Kortom, de leerlingen kunnen betrokken worden bij de verhuizing door middel van het geven van keuzes. Respondenten geven aan dat het uitvoeren van taken, die ook in het SO-gebouw uitgevoerd worden, een andere manier is om de leerlingen een rol te geven. Ze geven aan dat er op deze manier kennis gemaakt kan worden met de nieuwe omgeving. Daarbij is een van de doelen van Mikado dat een kind kansen krijgt om zelfstandig keuzes te maken (Engels, Pasmaan & Kersten, 2017). Door de leerlingen een rol te geven kunnen ze dus een bijdrage leveren aan een nieuw orthopedagogisch basisklimaat. Een verandering heeft invloed op het orthopedagogisch basisklimaat. Op het moment dat er iets verandert, beïnvloedt dit de samenwerking tussen medewerker, leerling en leeromgeving (Casaer, 2008). De verhuizing kan ervoor zorgen dat de krachtige leeromgeving wegvalt. Om dit basisklimaat met de leerlingen opnieuw op te bouwen, wordt er door de respondenten aangegeven dat er gebruik gemaakt kan worden van hulpmiddelen. Door de leerlingen foto's van het SO- en VSO-klaslokaal, dat gebruiksklaar is, mee naar huis te geven kunnen ze er in de thuissituatie over vertellen. Bij een overgangsproces passen hulpmiddelen om het proces makkelijker te maken, los te komen

van de oude locatie en te wennen aan de nieuwe locatie. Zoals een verhaal vertellen, film bekijken van het nieuwe gebouw, gesprekken voeren over de verhuizing of kan er een boekje gemaakt worden met daarin foto's (Van der Berg, 2018). Het gebruik van foto's kan dus een goed hulpmiddel zijn om de leerlingen bij het overgangsproces te begeleiden. Respondenten vinden het belangrijk dat ze samen met de leerlingen op de laatste schooldag hun belangrijkste spullen verhuizen naar het VSO-gebouw. Een good practice toont aan dat deze materialen zorgen voor herkenbaarheid. De theorie toont aan dat het belangrijk is dat de leerlingen de kans krijgen om afscheid te nemen van het oude klaslokaal en gebouw. Daarnaast is het goed dat de leerlingen gestimuleerd worden om mee te helpen met het inpakken van de spullen en het inrichten van de nieuwe ruimte (Blokhuis, 2003). De tijd in het SO-gebouw wordt op deze manier afgesloten. Tijdens een overgang kan er een welkomst- en afscheidsritueel ingezet worden. Als leerlingen samen met andere leerlingen de overgang naar een andere groep maken, geeft dat steun en wennen ze gemakkelijker (Van Rijn, z.d.). Concluderend kunnen de leerlingen hun tijd in het SO-gebouw gezamenlijk afsluiten door zelf materialen te verhuizen die voor hun belangrijk zijn.

In de periode tussen de laatste dag in het SO-gebouw en de eerste dag in het VSO-gebouw dienen alle spullen verhuist te worden, volgens de respondenten. Ze geven aan dat deze periode een dag of weekend moet bedragen. Dit gegeven wordt niet ondersteund door een good practice of theorie. De medewerkers kennen hun leerlingen het best, dus desondanks kan hierover een conclusie getrokken worden.

Respondenten vinden het belangrijk dat er op de eerste schooldag vast personeel beschikbaar is voor iedere leerling. Een good practice geeft aan dat docenten veel ervaring hebben met hun leerlingen en dat het belangrijk is dat zij per leerling kijken wat hij of zij in de situatie aankan. Het is dus van belang dat elke leerling individueel begeleid kan worden door een vaste medewerker van de Variant tijdens deze eerste dag.

Uit een good practice blijkt dat structuur en aanpak van belang zijn voor de leerlingen. Deze moeten volgens respondenten ook in het VSO-gebouw gehanteerd worden. Echter, geeft theorie aan dat leerlingen op een eerste dag in een nieuwe school een kwartier later kunnen beginnen, zodat ze niet door overvolle gangen hoeven te lopen (Overduin & Dertien, 2016). De respondenten geven aan dat dit gedaan kan worden als er leerlingen in de klas zitten waarvoor dit noodzakelijk is. Wanneer er op de eerste dag later begonnen wordt en de volgende dag weer eerder, dan wordt de structuur niet behouden. Wel geven respondenten aan dat er rekening gehouden kan worden met de ingang waar de leerlingen de school inkomen. Daarnaast kunnen de leerlingen in ieder geval een week lang bij de poort opgewacht worden en door de gangen van de school te begeleid worden. Een good practice

geeft ook aan dat de leerlingen de eerste dagen in het VSO-gebouw bij het hek van de school opgevangen kunnen worden, totdat de leerling zelf de weg kent. De leerlingen kunnen de schooldag dus starten op het huidige tijdstip, om 8.45 uur. Hierbij zullen ze wel worden begeleid door de medewerkers van de Variant.

Respondenten geven aan dat de eerste schooldag in het VSO-gebouw gestart kan worden met een speelmoment. Tijdens het kringmoment kan de verhuizing besproken worden en daarna is het van belang dat het huidige programma opgepakt wordt om de structuur te behouden. In het dagprogramma kan volgens de respondenten tijd ingepland worden voor de verhuizing. Een good practice geeft aan dat de leerlingen op de eerste schooldag een rondleiding kunnen krijgen. Een andere good practice geeft daarentegen aan dat het belangrijk is om de dag te starten zoals gewoonlijk, dus niet de hele school te bekijken. Om de structuur te behouden, kan de dag gestart worden zoals dit in het SO-gebouw ook gebeurt en kan er ruimte zijn voor de leerlingen waarin ze het gebouw kunnen leren kennen.

Good practice geeft aan dat ouders, verzorgers en leerlingen langs kunnen komen als de bouw is afgerond. Vanwege de complexe relatie tussen ouders of verzorgers van de leerlingen en Mikado kan het lastig zijn om ouders of verzorgers samen met de leerlingen te laten komen geven respondenten aan. Daarnaast wordt er aangegeven dat het vreemd kan zijn voor leerlingen als ouders en verzorgers mee naar school komen en ook dit kan de structuur verstoren. Wel wordt er aangegeven dat het van belang is om medewerkers van Mikado de ouders en verzorgers, op de tweede dag, uitnodigen om de nieuwe klas te bekijken.

Een verhuizing brengt volgens een good practice veel indrukken met zich mee. Uit deze good practice komt dan ook naar voren dat het belangrijk kan zijn voor de leerlingen om een stapje terug te doen in het handelingsplan. Respondenten geven aan het belangrijk te vinden om zowel tijdens als na de verhuizing de huidige doelen van de leerlingen te behouden, maar ze zijn zich ervan bewust dat leerlingen meer ondersteuning nodig zullen hebben. De opgestelde doelen blijven behouden, maar de leerlingen krijgen wel extra ondersteuning waar dat nodig is. Bovendien wordt deze conclusie ondersteund door verschillende good practices die aangeven dat de structuur en duidelijkheid geboden moet worden.

Conclusie onderzoeksvraag

Wat hebben de leerlingen van de SO Variant voor en tijdens de verhuizing nodig om passend begeleid te worden door de medewerkers van de SO Variant?

Het is van belang voor de leerlingen dat ze bekend worden gemaakt met het onderwerp 'verhuizen', voordat ze op de hoogte zijn gebracht dat er een verhuizing gaat plaatsvinden. Het is daarnaast van belang dat er teamafspraken op papier komen te staan tussen de medewerkers van de SO Variant en de VSO Variant.

Voordat er überhaupt sprake kan zijn van een verhuizing, zal er in het VSO-gebouw voldaan moeten zijn aan verschillende randvoorwaarden. Zodra hieraan voldaan is en tussen het moment dat de verbouwing vorm krijgt en het moment dat het klaslokaal gebruiksklaar is, worden ouders en verzorgers op de hoogte gebracht. Dit kan gebeuren op de avond voordat de leerlingen het nieuws te horen krijgen. De leerlingen wordt een dag later het nieuws van de verhuizing vertelt met ondersteuning van visuele middelen. Vervolgens hebben de leerlingen baat bij het behouden van de reguliere dagindeling.

Om de leerlingen in deze periode voor te bereiden zullen ze regelmatig aanwezig kunnen zijn in het VSO-gebouw. Op deze momenten kunnen de leefregels uitgelegd worden, veranderingen getekend worden, informatie gegeven worden over de nieuwe omgeving en kan er uiteindelijk een bezoek gebracht worden aan het nieuwe klaslokaal. Met hulpmiddelen kunnen leerlingen hun periode in het SO-gebouw afsluiten.

Op de eerste schooldag in het VSO-gebouw wordt elke leerling van de SO Variant individueel begeleid. Ze starten de dag op het huidige tijdstip, om 8:45 uur. De leerlingen worden na de start in het VSO-gebouw extra begeleid door de medewerkers van de Variant. Verder wordt de dagstructuur aangehouden zoals deze in het SO-gebouw verliep en worden per dag korte momenten ingepland om de leerlingen het VSO-gebouw te laten leren kennen. Tot slot, is het van belang dat de leerlingen in hun thuissituatie kunnen vertellen over de verhuizing. Ouders en verzorgers worden op de tweede dag in het VSO-gebouw uitgenodigd om het klaslokaal te bekijken.

5.2 Discussie

In deze paragraaf evalueren de onderzoekers het onderzoek. In overleg met de opdrachtgever is gekozen om het onderzoek zowel te richten op het begeleiden van de leerlingen van de SO Variant bij de verhuizing als op de afstemming tussen de SO Variant en de VSO Variant. Echter, bleek dit onderzoeksmatig te breed. De onderzoekers hebben het onderzoek vervolgens alleen gericht op de leerlingen van de SO Variant voor en tijdens de verhuizing. Beide onderzoekers hebben hiervan geleerd dat er keuzes gemaakt moeten worden en dat niet iedereen tevredengesteld kan worden. In het vervolg mag er meer sprake zijn van zelfbescherming, zodat dit voor verder onderzoek geen consequenties heeft.

De onderzoekers hebben gedurende hun onderzoek wisselingen gehad in zowel de opdrachtgever, als begeleidend docent. In eerste instantie zouden ze begeleid worden door opdrachtgever M. Pasma. Vanwege persoonlijke omstandigheden heeft M. Cremers dit overgenomen. Halverwege het schrijven van het plan van aanpak werd O. Verstegen de opdrachtgever, omdat ze meer op de hoogte was van het onderwerp. Echter, kreeg ze andere prioriteiten waardoor M. Cremers het weer heeft overgenomen. Op het moment zelf zorgde de wisseling van opdrachtgevers en onderzoeksonderwerp voor stress. Er is gedurende het onderzoek wekelijks contact geweest met de opdrachtgever(s). Het schrijven van een concreet plan van aanpak heeft onderzoekers veel tijd gekost, dit heeft te maken gehad met de verschillende belangen die de opdrachtgevers hadden. Het is een leerpunt, voor beide onderzoekers, geweest om hierin hun eigen ideeën en belangen aan te geven. Met de begeleidend docent van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, M. Dries, is veel contact geweest om haar op de hoogte te brengen van veranderingen in het onderzoek. Door ziekte van M. Dries kregen de onderzoekers in de laatste fase J. Elfrink als nieuwe begeleidend docent. Hij was niet op de hoogte van alle ontwikkelingen. Deze wisseling was in een periode van inlever- en nakijk momenten, waardoor de interviewguides niet zijn beoordeeld door een docent, terwijl dit een afspraak was met M. Dries. Dit kan invloed hebben gehad op de uitvoering van de interviews en de conclusies van het onderzoek. Daarnaast hebben de onderzoekers enkel een begeleidingsles gehad. Het was lastig om contact te leggen met J. Elfrink. Op de momenten dat dit contact er was, was de begeleiding zinvol. In deze periode hebben de onderzoekers zelf stappen ondernomen om tot een volledig onderzoeksrapport te komen. De onderzoekers hebben goed samengewerkt en veel geleerd. Het zelfstandig tot oplossingen komen en het nemen van initiatief zijn hiervan de grootste voorbeelden. De wisselingen van opdrachtgevers en begeleiding hebben zowel voor- als nadelen gehad. Een voordeel is dat er door verschillende mensen naar het onderzoek gekeken is. Een nadeel is het ontbreken van de begeleidingslessen in de laatste fase van het onderzoek.

Door de vertraging omtrent het onderzoeksonderwerp, de wisseling in opdrachtgevers en begeleidend docent en de twee weken meivakantie bij Mikado hebben de onderzoekers vier weken de tijd gehad om data te verzamelen en het onderzoeksrapport te schrijven. De onderzoekers merkten bij het concluderen dat er informatie ontbrak en kwamen erachter dat het lastig was om conclusies te trekken over een onderwerp waarvan maar een of enkele perspectieven belicht werden. Dit zou de validiteit kunnen betwisten. De onderzoekers nemen deze ervaringen mee en beseffen dat ze meer middelen in hadden kunnen zetten om tot meer specifieke conclusies te komen. Ondanks dat zijn er conclusies getrokken waarover er voldoende data beschikbaar was.

Op het moment dat het onderwerp niet specifiek was, merkten de onderzoekers dat de respondenten onvoldoende op de hoogte werden gehouden. In dit onderzoek stonden de onderzoekers voor een dilemma, waarin betrokkenen verschillende belangen hadden en de onderzoekers iedereen tevreden wilden houden. Uiteindelijk zijn de betrokkenen alsnog op de hoogte gebracht en is het contact soepel verlopen. Voor een volgende keer is het van belang dat de respondenten betrokken worden bij de veranderingen in het onderzoek. Op deze manier kan er meer draagvlak worden gecreëerd.

De onderzoekers hebben gedurende het schrijven van het onderzoeksrapport vier dagen in de week samengewerkt. Er werd gezamenlijk aan dezelfde stukken gewerkt. Hier is voor gekozen zodat er overlegd kon worden met elkaar, gebruik gemaakt kon worden van elkaars kwaliteiten en op deze manier waren beide onderzoekers op de hoogte van aanpassingen in het onderzoek. Later kwamen de onderzoekers erachter dat ze de tijd effectiever konden indelen. Vervolgens is de beschikbare tijd effectiever gebruikt door taken op te splitsen.

Door het houden van dit onderzoek zijn de medewerkers van Mikado intensiever betrokken geweest bij de verhuizing. Door overleggen met de onderzoekers, interviews en mededelingen zijn de medewerkers meer gaan nadenken en overleggen. Dit heeft er mede voor gezorgd dat de verbouwing alsnog in de zomervakantie van 2018 plaats zal vinden.

5.3 Aanbevelingen

In deze paragraaf worden aanbevelingen gegeven voor de medewerkers van de SO Variant van SO/VSO Mikado. De aanbevelingen worden puntsgewijs beschreven, ze hebben allemaal invloed op de structuur die belangrijk is voor de leerlingen.

Voor de verhuizing

- Er dient aan bepaalde randvoorwaarden voldaan te zijn, voordat de leerlingen in het VSO-gebouw les kunnen krijgen;
- Teamafspraken op papier zetten aan de hand van verschillende overleggen, waarin de volgende onderwerpen in ieder geval aan bod komen: verwachtingen, concrete afspraken, inzet achterwacht, verschillen tussen de doelgroepen en behoeften en begeleidingsstijl van de leerlingen. Hierbij moet worden opgelet dat het hierna daadwerkelijk wordt ingezet;
- De leerlingen bekend maken met het onderwerp 'verhuizen', door deze te introduceren tijdens de les, voor ze op de hoogte zijn van de verhuizing;

- De leerlingen op de hoogte brengen tussen het moment dat de verbouwing vorm begint te brengen en dat het klaslokaal in het VSO-gebouw gebruiksklaar is;
- De leerlingen klassikaal op de hoogte brengen met ondersteuning van visuele middelen (foto's, aftelkalender en pictogrammen);
- Ouders en verzorgers op de hoogte brengen de avond voordat de leerlingen het nieuws van de verhuizing te horen krijgen.

Tijdens de verhuizing

- De leerlingen individueel begeleiden (door medewerkers van de Variant);
- De leerlingen kennis laten maken met het VSO-gebouw, door de leefregels uit te leggen, veranderingen te tekenen, informatie te geven over de nieuwe omgeving en een bezoek te brengen aan het nieuwe klaslokaal;
- Leerlingen betrekken bij de verhuizing door een rol te geven en belangrijke spullen, zoals hun kastje, te laten verhuizen naar hun nieuwe klaslokaal;
- Hulpmiddelen inzetten tijdens het overgangsproces, door foto's van de oude en nieuwe locatie mee te geven aan de leerlingen;
- De eerste schooldag leerlingen individueel begeleiden door vast personeel;
- De leerlingen minimaal een week lang in het VSO-gebouw extra begeleiden
- Ouders en verzorgers uitnodigen op de tweede dag in het VSO-gebouw, zodat ze kunnen meepraten over de verhuizing en hun kind hierin kunnen ondersteunen;

Algemeen

- De huidige doelen van de leerlingen behouden en hen hierin extra ondersteuning geven;
- Structuur behouden door de reguliere dagindeling aan te houden;
- Vanaf de eerste schooldag in het VSO-gebouw, de leerlingen op hun huidige tijdstip laten starten en hun huidige dagstructuur aan houden. Er kan tijd ingepland worden om de leerlingen rond te leiden in het nieuwe gebouw;

Om de medewerkers van de SO Variant een duidelijk beeld te geven over welke stappen voor en tijdens de verhuizing met en voor de leerlingen ondernomen kunnen worden, hebben de onderzoekers een handleiding gemaakt. In deze handleiding komen alle stappen te staan. Deze handleiding is te vinden in het document 'Product'.

5.4 Suggesties vervolgonderzoek

De onderzoekers hebben in dit onderzoek verschillende conclusies kunnen trekken. Voor een eventueel vervolgonderzoek zouden de volgende zaken nader onderzocht kunnen worden:

- Het tijdstip waarop de leerlingen op de hoogte gebracht kunnen worden. De onderzoekers geven in dit onderzoek een tijdsindicatie, deze is niet specifiek;
- Specifieke problematieken van de leerlingen in plaats van alle leerlingen van de Variant;
- Passende begeleiding aan de leerlingen na de verhuizing.

6. Bibliografie

- Blokhuis, A. & Van Kooten, N. (2003) *Je luistert wel, maar je hoort me niet*. Utrecht: Uitgeverij Agiel.
- Bosch, M., Konermann, J., De Wit, C., Rutten, M. & Amsing, M. (2008). *Passende overgang: Een verkenning naar de stand van zaken rond de overgang tussen primair en voortgezet onderwijs*. Geraadpleegd op 19 april 2018, van <https://www.leraar24.nl/app/uploads/Passende-overgang.pdf>
- Bruininks, A.C. (2011). *Orthopedagogisch groepswerk: Methodiekgericht werken in de praktijk*. Hilversum: Elsevier.
- Carriëretijger. (z.d.). *Draagvlak creëren*. Geraadpleegd op 31 mei 2018, van <http://www.carriëretijger.nl/functioneren/management/draagvlak>
- Casaer, K. (2008). *Buitengewoon - Gespecialiseerd: Onderwijs aan leerlingen met specifiek onderwijsbehoeften*. Antwerpen: Garant.
- Copywright. (z.d). *Transcriberen: De definitie en betekenis in biologie, muziek en taalkunde*. Geraadpleegd op 4 maart 2018, van <https://www.uitgetypt.nl/transcriberen>
- De Beer, Y. (2011). *De Kleine Gids Mensen met een licht verstandelijke beperking*. Alphen aan de Rijn: Kluwer.
- De Bruin, C. (2005). *Geef me de 5: Een praktisch houvast bij de opvoeding en begeleiding van kinderen met autisme*. Doetinchem: Graviant Educatieve Uitgaven.
- Delfos, M.F. (2009). *Asperger in meervoud: Autisme en haar randgebieden*. Amsterdam: SWP.
- Delfos, M.F. & Groot, N. (2016). *Autisme vanuit een ontwikkelingsperspectief*. Amsterdam: SWP.
- Deltaschool & Stichting de Korre. (2016). *Deltaschool samen grenzen verleggen: Schoolgids*

- 2016-2020. Geraadpleegd op 2 maart 2018, van <http://www.dedeltaschool.nl/cms/admin/files/Schoolpublicaties/Deltaschool-Schoolgids-2016-digitaal.pdf>
- Dichterbij. (z.d.). *Organisatie: Leven zoals jij wilt*. Geraadpleegd op 6 maart 2018, van <https://www.dichterbij.nl/organisatie/>
- Doelen, A. & Weber, A. (2006). *Organiseren en managen: Het 7S-model toegepast*. Groningen/Houten: Noordhoff.
- Encyclo.nl. (2018). *Handelingsplan*. Geraadpleegd op 31 mei 2018, van <http://www.encyclo.nl/begrip/Handelingsplan>
- Engels, J., Pasman, M. & Kersten, J. (2017). *Schoolgids 2017-2018: Speciaal en voortgezet onderwijs voor zeer moeilijk lerende en meervoudig gehandicapte leerlingen*. Geraadpleegd op 22 februari 2018, van <https://www.mikadoschool.nl/documenten/schoolgids1718.pdf>
- Feldman, R.S. (2012). *Ontwikkelingspsychologie: 5e editie*. Amsterdam: Pearson Benelux.
- First, M.B. (2015). *Differentiële diagnostiek: DSM-5*. Amsterdam: Boom.
- De Haagse Beek. (z.d.). *Welkom op de website van SBO de Haagse Beek*. Geraadpleegd op 5 maart 2018, van <https://www.sbodehaagsebeek.nl/index.html>
- Jarrar, Y. & Zairi M. (2000) *Best practice transfer for future competitiveness: A study of best practices*. Geraadpleegd op 20 mei 2018, van <https://www.erasmusmc.nl/cs-research/subsidies/3600331/generowerkwijzeinventarisatiegoodpractices010312>
- Mens en gezondheid. (z.d.). *Effectief omgaan met stress en conflicten: Wat is "coping"*. Geraadpleegd op 28 mei 2018, van <https://mens-en-gezondheid.infonu.nl/aandoeningen/100458-effectief-omgaan-met-stress-en-conflicten-wat-is-coping.html>
- Migchelbrink, F. (2013). *Handboek praktijkgericht onderzoek: zorg, welzijn, wonen en werken*. Amsterdam: SWP.

Migchelbrink, F. (2010). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: SWP.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (z.d.). *Home*. Geraadpleegd op 17 april 2018, van <https://www.passendonderwijs.nl/>

Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap. (z.d.). *Scholen hebben zorgplicht*. Geraadpleegd op 17 april 2018, van <https://www.passendonderwijs.nl/over-passend-onderwijs/zorgplicht/>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (z.d.). *Passend onderwijs in het kort*. Geraadpleegd op 17 april 2018, van <https://www.passendonderwijs.nl/over-passend-onderwijs/in-het-kort/>

Movisie. (2014). *Van start met zelfregie*. Geraadpleegd op 31 mei 2018, van <https://www.movisie.nl/artikel/start-zelfregie>

Nederlandse Encyclopedie. (2018). *Verhuizing*. Geraadpleegd op 29 mei 2018, van <http://www.encyclo.nl/begrip/verhuizing>

Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). *ADHD: Definitie*. Geraadpleegd op 20 maart 2018, <https://www.nji.nl/ADHD-Probleemschets-Definitie>

Netwerk Kwalitatief Onderzoek AMC-UvA. (2002). *Richtlijnen voor kwaliteitsborging in gezondheids(zorg)onderzoek: Kwalitatief Onderzoek*. Amsterdam: Auteur.

De Ommezwaai. (z.d.). *Overig personeel*. Geraadpleegd op 20 maart 2018, van <http://www.ommezwaai-arnhem.nl/DeSchool/team/Paginas/Overigpersoneel.aspx>

Opgroeikaarten.nl. (z.d.). *Gratis aftelkalenders*. Geraadpleegd op 31 mei 2018, van <https://www.gratisbeloningskaart.nl/aftelkalenders/>

Overduin, C. & Dertien, W. (2016). *Een soepele overgang naar de basisschool*. Geraadpleegd op 19 april 2018, van <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs41190-016-083-3.pdf>

Pont, S. (2018). *Waarom kinderen laten wennen?* Geraadpleegd op 19 april 2018, van <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs41189-018-0054-0.pdf>

- Radema, D. (2016). *Onderwijs-zorgarrangement voor zmolkers: Visie en basisaanpak* (Rapport). Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Radema, D., Van Kessel, B. & Fafieanie, V. (2016). *Onderwijs-zorgarrangementen voor zmolkers* (Rapport). Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Rijksoverheid. (z.d.). *Doelen passend onderwijs*. Geraadpleegd op 5 maart 2018, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/doelen-passend-onderwijs>
- Rijksoverheid. (z.d.). *Organisatie van het Speciaal Onderwijs*. Geraadpleegd op 5 maart 2018, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/speciaal-onderwijs>
- SBO Klavervier. (2017). *SBO Klavervier*. Geraadpleegd op 5 maart 2018, van <http://www.klavervier-sbo.nl/>
- SO/VSO Mikado. (z.d.). *Succesvol naar school: Methodiekbeschrijving van onderwijs- en zorgarrangement 'De Variant'* (Beleidsdocument). Gennep: Auteur.
- Synergieschool. (z.d.). *Het ontstaan van de Synergieschool*. Geraadpleegd op 5 maart 2018, van <http://www.synergieschool.nl/>
- Taalunie. (2018). *Organigram/ organogram*. Geraadpleegd op 6 maart 2018, van http://taaladvies.net/taal/advies/vraag/633/organigram_organogram/
- Vaessen, G. (2003). *Een kink in de kabel: Psychiatrische problemen bij kinderen en jongeren in een leefgroep*. Antwerpen: Garant.
- Van de Weijenberg, A. (2016). *Overdracht is nog geen overgang*. Geraadpleegd op 19 april 2018, van <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs41190-017-0036-5.pdf>
- Van der Berg, F. (2018). *Wennen aan het bso*. Geraadpleegd op 19 april 2018, van <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs41189-018-0054-0.pdf>

Van der Donk, C. & Van Lanen, B. (2014). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Coutinho.

Van Doorn, E.C. (1996). *Onderwijs aan kinderen met autisme verwante stoornissen*.

Geraadpleegd op 19 april 2018, van

<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F03060621.pdf>

Van Rijn, I. (z.d.). *Wennen, begroeten en afscheid nemen*. Geraadpleegd op 19 april 2018,

van http://www.stichtingbkk.nl/images/PKK_0-4_H12_Wennen.pdf

Velsink, M. (2016). *5 tips voor een goede overgang naar school*. Geraadpleegd op 19 april

2018, van <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs41189-016-0064-7.pdf>

7. Bijlagen

Bijlage A: Verklaring geheimhouding

Bijlage 7: Verklaring geheimhouding en zorgvuldige omgang met persoonsgegevens door studentonderzoeker

Onderzoek bij mensen of verzamelen van gegevens van mensen vereist bijzondere zorgvuldigheid. Om de privacy van betrokkenen te waarborgen, dien je als studentonderzoeker altijd vertrouwelijk en zorgvuldig met die informatie om te gaan.

Deze geheimhoudingsplicht geldt voor alle medewerkers in zorg en welzijn. Je verbindt je aan geheimhouding door het ondertekenen van deze verklaring.

In te vullen door student:

Studentnummer	548882
Naam	Julia Bongarts
Opleiding	Pedagogiek
Geboortedatum	02-06-1996
Geboorteplaats	Boxmeer

Hierbij verklaar ik dat:

- ik op de hoogte ben van de informatie en werkwijze zoals vastgelegd is in deze *Gedragcode*. Ik begrijp de informatie en werkwijze en zal me eraan houden zolang ik studeer aan de HAN;
- ik in dit kader aan niemand identificeerbaar zal openbaren wat mij tijdens het onderzoek is verteld of wat ik op een andere manier te weten ben gekomen;
- ik zorgvuldig en verantwoord omga met de onderzoeksgegevens en met de aan mij verleende toegang tot digitale gegevensdragers.

Datum	19-02-2019
Handtekening	

Bijlage 7: Verklaring geheimhouding en zorgvuldige omgang met persoonsgegevens door studentonderzoeker

Onderzoek bij mensen of verzamelen van gegevens van mensen vereist bijzondere zorgvuldigheid. Om de privacy van betrokkenen te waarborgen, dien je als studentonderzoeker altijd vertrouwelijk en zorgvuldig met die informatie om te gaan.

Deze geheimhoudingsplicht geldt voor alle medewerkers in zorg en welzijn. Je verbindt je aan geheimhouding door het ondertekenen van deze verklaring.

In te vullen door student:

Studentnummer	547051
Naam	Dieke Zeegers
Opleiding	Pedagogiek
Geboortedatum	26-01-1996
Geboorteplaats	Boxmeer

Hierbij verklaar ik dat:

- ik op de hoogte ben van de informatie en werkwijze zoals vastgelegd is in deze *Gedragcode*. Ik begrijp de informatie en werkwijze en zal me eraan houden zolang ik studeer aan de HAN;
- ik in dit kader aan niemand identificeerbaar zal openbaren wat mij tijdens het onderzoek is verteld of wat ik op een andere manier te weten ben gekomen;
- ik zorgvuldig en verantwoord omga met de onderzoeksgegevens en met de aan mij verleende toegang tot digitale gegevensdragers.

Datum	19-02-2018
Handtekening	

Bijlage B: Begrippenlijst

7S-model

Een model om de kwaliteit van prestaties te meten die een onderneming levert. Er wordt een voorstelling van de werkelijkheid gemaakt, waardoor patronen en samenhang ontdekt en geanalyseerd kan worden. Het biedt handvatten om een organisatie te beschrijven en te analyseren. Het model heeft zeven uitgangspunten, namelijk: strategy, structure, systems, staff, style, shared values en skills (Doelen & Weber, 2006).

Achterwacht

Een achterwacht ondersteunt leerkrachten, onderwijsassistenten en zorgbegeleiders bij de pedagogische behoeften van de leerlingen. De achterwacht kan een groep overnemen zodat een leerkracht met een leerling een conflict op kan lossen of hij kan een rol spelen bij het de-escaleren van gedrag (De Ommezwaai, z.d.).

ADHD

ADHD staat voor 'attention deficit hyperactivity disorder', ook wel aandachtstekort met hyperactiviteit genoemd. In de DSM-5 valt ADHD onder de neurobiologische ontwikkelingsstoornissen. De belangrijkste symptomen van ADHD zijn onoplettendheid (aandachtstekort), impulsiviteit en hyperactiviteit (Nederlands Jeugdinstituut, z.d.).

Aftelkalender

Een aftelkalenders helpt kinderen te begrijpen hoelang het nog duurt tot het leuke en spannende moment waar ze naar uitkijken. Het is handig voor kinderen van wie hun tijdsbesef nog niet volledig ontwikkeld is. Aftelkalenders en planners bieden kinderen structuur (Opgroeikaarten.nl, z.d.).

Autisme Spectrum Stoornis (ASS)

De Autisme Spectrum Stoornis wordt gekenmerkt door persisterende deficiënties (aanhoudend tekort) in de sociale communicatie en de sociale interactie, gepaard gaand met beperkte, repetitieve (zich herhalende) gedragspatronen, interesses en activiteiten (First, 2015).

Basisaanpak

De basisaanpak is het derde onderdeel van het Orthopedagogisch Methodiekmodel van Bruininks. Het is datgene wat aan zorg, opvang, begeleiding en/of behandeling wordt

geboden. Het geeft antwoord op de vraag: 'Wat bieden we onze doelgroep?' De basisaanpak bestaat uit klimaat creëren, relatie presenteren en situatie hanteren (Bruininks, 2011).

Cognitieve ontwikkeling

Ontwikkeling die betrekking heeft op de manier waarop het gedrag van mensen wordt beïnvloed door groei en verandering in de eigenschappen die de ene persoon van de andere onderscheiden (Feldman, 2012).

Collega-organisaties

De scholen in Nederland die zijn benaderd voor een good practice.

De Variant

De Variant is een zorgklas binnen SO/VSO Mikado. De Variant is een voorziening voor leerlingen met een verstandelijke beperking en psychiatrische en gedragsproblematiek. Vanwege de aanwezigheid van gedragsproblematiek zijn leerlingen niet plaatsbaar in een reguliere (V)SO-klas (SO/VSO Mikado, z.d.). In het onderzoeksrapport wordt er onder de Variant zowel de SO Variant als de VSO Variant verstaan.

Dichterbij

Dichterbij is een Nederlandse stichting die hulp- en dienstverlening biedt aan mensen met een verstandelijke beperking (Dichterbij, z.d.).

Draagvlak

Draagvlak creëren betekent ervoor zorgen dat je van tevoren ondersteuning en goedkeuring verwerft voor plannen die je wilt gaan uitvoeren of beslissingen die je wilt gaan nemen. Dat geeft mensen het gevoel dat ze kunnen meedenken, meebeslissen en kunnen wennen aan het idee (Carrièreijger, z.d.).

Gebruiksklaar

Gebruiksklaar wil zeggen dat in het nieuwe VSO-klaslokaal van de SO Variant is voldaan aan alle randvoorwaarden.

Good practices

Een innovatie die in de praktijk wordt uitgevoerd en de meerwaarde is aangetoond op basis van een evaluatie van praktijkervaringen (Jarrar & Zairi, 2000).

Handelingsplan

In een handelingsplan wordt opgeschreven wat ouders en school in een bepaalde periode en op welke manier wil bereiken met een leerling binnen het onderwijs. Een handelingsplan is verplicht binnen het speciaal onderwijs en wanneer een kind met rugzakje naar regulier onderwijs gaat (Encyclo.nl, 2018).

Hechtingsstoornis

Een reactieve hechtingsstoornis is een duidelijk gestoorde, niet bij de ontwikkeling passende sociale binding in de meeste situaties. Deze stoornis begint voor het vijfde levensjaar (Vaessen, 2003).

Medewerkers

Medewerkers zijn alle leerkrachten, onderwijsassistenten en zorgbegeleiders van de SO Variant en VSO Variant.

Multiple complex Developmental Disorder (McDD)

Multiple complex Developmental Disorder, wordt ook wel meervoudige complexe ontwikkelingsproblemen genoemd. Kinderen met McDD vertonen ernstige stoornissen in hun sociale en emotionele ontwikkeling, maar ook de cognitieve ontplooiing is ook aangedaan. McDD is nog niet in de DSM te plaatsen (Delfos, 2009).

Onderwijs-zorgarrangement

ZMOLK'ers zijn gebaat bij een gecombineerde aanpak van speciaal onderwijs en jeugdzorg. Dit wordt ook wel het onderwijs-zorgarrangement. Door deze aanpak kan een groot deel van de ZMOLK'ers weer naar school. Het uitgangspunt van het onderwijs-zorgarrangement is het versterken van de eigen kracht van de leerling en zijn of haar omgeving (Radema, Van Kessel & Fafieanie, 2016).

Organigram

De schematische voorstelling van een organisatie (Taalunie, 2018).

Punt Speciaal

Onderwijsgroep Punt Speciaal is in augustus 2012 opgericht om kwalitatief zo goed mogelijk onderwijs te bieden voor nu en in de toekomst. Punt Speciaal is er voor leerlingen met een lichamelijke, verstandelijke of meervoudige beperking, leerlingen die langdurig ziek zijn en voor leerlingen met een verstandelijke beperking in combinatie met psychiatrische stoornis(sen). Het bestaat uit de Stichting MeTander, Onderwijscentrum Zuid Gelderland en

dienstencentrum Partner Passend Onderwijs. SO-VSO Mikado vormt samen met de Werkenrode School in Groesbeek en de St. Maartenschool in Ubbergen Onderwijscentrum Zuid Gelderland. MeTander bestaat uit de Talita Koemi school in Nijmegen, de Kom in Druten en de brede zorgschool de Cambier in Tiel (Engels, Pasman & Kersten, 2017).

Randvoorwaarden

Dit betekent dat het VSO-klaslokaal van de SO Variant na de verbouwing moet voldoen aan: het klaslokaal, de snoezelruimte, de buitenruimte en de rustruimtes dienen volledig ingericht te zijn. Dit houdt in dat er sloten op de deuren zitten, er kijkgaten in de deuren zitten en de ruimtes volledig in het bezit zijn van meubilair. Verder is het van belang is dat de buiten- en rustruimte klaar zijn, de toiletten inpandig zijn, het meubilair op de juiste plek staat, de pictogrammen aanwezig zijn, er een kantoor is en de lampen goed werken. Ook zal er een aparte ingang moeten zijn voor de leerlingen die dit nodig hebben. Er zal daarnaast bij de inrichting rekening gehouden moeten worden met alle potentiële leerlingen die in de toekomst in de Variant terecht kunnen komen.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Ontwikkeling die betrekking heeft op sociale relaties en interacties met anderen en op duurzame eigenschappen die de ene persoon van de andere onderscheiden (Feldman, 2012).

SO

De afkorting SO, staat voor Speciaal Onderwijs. Het speciaal onderwijs is voor blinde, slechthorende, dove, slechthorende, motorisch gehandicapte, verstandelijk gehandicapte, langdurig zieke kinderen en kinderen met stoornissen en gedragsproblemen. Soms heeft een leerling extra ondersteuning nodig en kan de gewone basisschool of school voor speciaal basisonderwijs die niet bieden. Een leerling kan dan naar het speciaal onderwijs (Rijksoverheid, z.d.).

VSO

De afkorting VSO staat voor: Voortgezet Speciaal Onderwijs. Zie toelichting begrip: SO-school. Leerlingen in het speciaal onderwijs gaan meestal na hun 12e jaar naar het voortgezet speciaal onderwijs. Hier kunnen ze tot hun 20e verjaardag blijven (Rijksoverheid, z.d.).

Wet Passend Onderwijs

Passend onderwijs houdt in dat alle leerlingen een plek moeten krijgen op een school die

past bij hun kwaliteiten en hun mogelijkheden. Deze vorm van onderwijs moet ervoor zorgen dat elk kind het beste uit zichzelf haalt. Scholen bieden daarom extra hulp aan leerlingen die dit nodig hebben, zoals kinderen met leer- en gedragsproblemen (Rijksoverheid, z.d.).

Zelfregie

Zelfregie gaat over het richting geven aan je leven, ook als je een beroep op anderen moet doen voor steun bij je zelfredzaamheid of participatie. Het gaat dus om zelf bepalen, niet om zelf doen. Dat betekent dat mensen binnen de grenzen van wat er mogelijk is, eigenaarschap houden. Anderen om hen heen, ook de mensen die hen ondersteunen, sluiten zoveel mogelijk aan bij wat belangrijk is voor degene die ze ondersteunen. Alleen zo kunnen ze hun eigen leven blijven leiden (Movisie, 2014).

ZMOLK

De afkorting ZMOLK staat voor Zeer Moeilijk Opvoedbare en Lerende Kinderen. Dit zijn kinderen en jongeren met een IQ tussen de 50 en 85, daarbij komende gedrags- en/of psychiatrische problemen (Radema, Van Kessel & Fafieanie, 2016).

Bijlage C: 7S-model

Door middel van het 7S-model hebben de onderzoekers de interne omgeving van SO/VSO Mikado in kaart gebracht. Sterke en zwakke punten van Mikado komen hierbij naar voren. Het model bestaat uit factoren die in een bedrijf een belangrijke rol spelen, zoals structuur en huidige strategie (Doelen & Weber, 2006).

Strategie

Het doel van Mikado is dat een kind leeft in zijn eigen netwerk te midden van anderen, kansen krijgt om zelfstandig keuzes te maken, de gelegenheid krijgt een eigen persoonlijkheid te ontwikkelen, gerespecteerd wordt binnen gelijkwaardige en wederkerige relaties en een volwaardig medeburger is. 'Gewoon waar het kan, speciaal waar nodig' is de leidraad van Mikado (Engels, Pasman & Kersten, 2017). Daarbij is het doel van de Variant om leerlingen zich weer prettig te laten voelen bij het volgen van onderwijs. Sommige leerlingen zijn door bepaalde redenen op een reguliere school, of ander speciaal onderwijs uitgevallen en hebben daar negatieve schoolervaringen meegemaakt (Verstegen, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018). In het onderwijs sluit Mikado zoveel mogelijk aan bij de mogelijkheden van de leerlingen. Ze gaan uit van de verschillen die er in een klas zijn op zowel cognitief en creatief gebied als op sociaal-emotionele ontwikkeling (Engels, Pasman & Kersten, 2017). Mikado hecht veel waarde aan een goed en veilig schoolklimaat, waarin leerlingen en medewerkers zich thuis voelen. Mikado stimuleert dat iedereen op een positieve en respectvolle manier met elkaar omgaat en dat elke leerling zich gewaardeerd en op zijn gemak voelt in zijn groep. Mikado biedt duidelijke regels en afspraken binnen school en klas in vorm van positief geformuleerde gedragsverwachtingen. Aan de hand van pictogrammen worden diverse leefregels gehanteerd die voor iedere leerling zichtbaar zijn. Duidelijkheid, vaste structuren en herkenbaarheid zijn belangrijk voor de leerlingen van Mikado. Door het aanbieden van een veilig leerklimaat schept Mikado een basis voor alle leerlingen om zich optimaal te ontwikkelen (Engels, Pasman & Kersten, z.d.).

Medewerkers hebben vrijheid om beslissingen te nemen en hebben zelf de verantwoordelijkheid voor hun klas. Wanneer er een beslissing gemaakt moet worden die geldt voor meerdere klassen, dan wordt iedereen hierbij betrokken volgens Verstegen. Soms worden beslissingen niet alleen genomen, maar in overleg met bijvoorbeeld de orthopedagoog, intern begeleider of de logopedist vanwege de expertise die zij in bepaalde onderwerpen hebben (Verstegen, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018).

Systemen

Mikado valt onder de Onderwijsgroep van Punt Speciaal. Punt Speciaal bestaat uit 6 VSO- en SO-scholen. Er wordt gewerkt met een specifiek leerlingvolgsysteem, genaamd Maatwerk LeerlingvolgSysteem. Volgens verschillende medewerkers van Mikado werkt het systeem niet fijn. Naast Maatwerk LeerlingvolgSysteem wordt er ook gewerkt met Parnassys (Rijkers, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018).

Om ziekteverzuim te minimaliseren worden alle medewerkers ingezet en wordt er samen gekeken naar een passende oplossing. Medewerkers passen zich makkelijk aan (Verstegen, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018).

Hieronder worden de verschillende overlegvormen kort beschreven waarbij wordt uitgelegd voor wie de overleggen bedoeld zijn en wat de functie van deze overleggen is.

- Het werkvloer overleg is een intern overleg. Er zijn werkvloer-overleggen voor de SO Variant en voor de VSO Variant. Het wordt maandelijks gevoerd door de aanwezige medewerkers. In dit overleg worden de organisatorische zaken van de groep en kleine aanpassingen binnen bestaande afspraken besproken (SO/VSO Mikado, z.d.).
- Overleg tussen de orthopedagoog, de leerkrachten, de onderwijsassistent en de zorgmedewerkers is een inhoudelijk overleg. Momenteel hebben het SO en het VSO apart van elkaar overleg, echter zijn zij bezig met het inplannen van een gezamenlijk overleg (Verstegen, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018). Dit inhoudelijk overleg vindt één keer in de maand plaats, waarin de leerlingen en hun handelingsplannen worden besproken (SO/VSO Mikado, z.d.).
- De werkgroep is een overleg tussen medewerker Kleur SO, leerkracht SO, medewerker Kleur VSO, leerkracht VSO, teamleider Mikado en orthopedagoog van de Variant. De voortgangen en de knelpunten van de leerlingen van de Variant worden hierin besproken. Het overleg vindt vier keer per jaar plaats.
- Intervisie is een overleg waar medewerkers van beide teams (SO en VSO) situaties mogen inbrengen die ze vervolgens met elkaar bespreken. Dit gebeurt zodat de medewerkers meer inzicht krijgen in hun eigen handelen en die van collega's. Op deze manier proberen medewerkers meer op een lijn te komen in wat een goede aanpak is voor een leerling. Dit overleg vindt 6 keer per jaar plaats.
- Multi-overleg is een overlegvorm waarbij fysiotherapie en logopedie afstemmen met de medewerkers van de SO Variant over de leerlingen. Dit overleg vindt vier keer per jaar plaats.

Er wordt ook overleg gehouden met ouders, verzorgers en cliëntbegeleiders waarin het handelingsplan vanuit school en het ondersteuningsplan vanuit de woonsituatie op elkaar afgestemd wordt (SO/VSO Mikado, z.d.). Volgens Verstegen worden de lijntjes kort

gehouden waardoor er veel sprake is van samenwerking onderling en tussendoor overleg (Verstegen, persoonlijke informatie, 27 februari 2018).

Personeel

Akkermans geeft aan dat er binnen heel Punt Speciaal grote verschillen zijn. Er zijn medewerkers werkzaam op Mikado in de leeftijd van begin 20 tot en met ongeveer 65 jaar. Doordat er tegenwoordig minder kinderen geboren worden (school kleiner van omvang) is er minder personeel nodig waardoor er relatief weinig nieuwe personeel binnen komt (Akkermans, persoonlijke communicatie, 1 maart 2018). De medewerkers zijn de leerkrachten, klassenassistenten, zorgbegeleiders, orthopedagoog, logopedist, intern begeleider, teamleider, directeur, facilitair medewerkers, conciërge e.d. De leerkrachten volgen naast de pabo een opleiding gericht op Speciaal Onderwijs in combinatie met gedrag.

Managementstijl

Feedback aan elkaar wordt mondeling doorgesproken, tijdens de middagpauze of in een gesprek met leerkrachten onderling. Als er kritiek is in de organisatie dan gaat de leidinggevende hiermee aan de slag aan de hand van een document. Op deze manier leren collega's weer van elkaar (Verstegen, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018).

Sleutelvaardigheden

Mikado heeft volgens Verstegen verschillende sterke kanten. Zo is Mikado vernieuwend en wil zich graag verder ontwikkelen. Verder ontwikkelen houdt in dat de medewerkers zich verdiepen door middel van scholing (Verstegen, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018). Bovendien geven zowel Verstegen als Cremers aan dat Mikado openstaat voor iedere leerling en dit begint al bij de open sfeer, onderling, bij het personeel. Een toegankelijke organisatie die in de loop van de jaren gegroeid is door de medewerkers. Er is een bepaalde cultuur ontstaan waarbij de deur voor iedereen open staat (Cremers, persoonlijke communicatie, 2 maart 2018). Medewerkers helpen elkaar en staan open voor feedback met gevolg dat er een gemoedelijke sfeer is. Er wordt gekeken bij elk kind dat nieuw op school komt welk onderwijs het beste bij hem of haar past en probeert van school weer een goede ervaring te maken (Verstegen, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018). Akkermans voegt hieraan toe dat Mikado een kleine school is, wat maakt dat de leerling centraal staat. Hierdoor wordt er goed gekeken naar wat de leerling nodig heeft om hem of haar goed te laten functioneren op Mikado. De kleinschaligheid van Mikado is dus een sterke kant. Bovendien straalt de kleinschaligheid rust uit door naar de leerlingen.

Een kind op het speciaal onderwijs hebben, kan ook voor ouders en verzorgers belemmerd zijn, in verband met de communicatie tussen ouders, verzorgers en school. Mikado probeert door middel van Raakpunt intensief contact te onderhouden met ouders en verzorgers. Akkermans benoemt dat het contact met ouders en verzorgers op het speciaal onderwijs in het algemeen minder frequent is. Dit is ook terug te zien bij de andere scholen van Punt Speciaal.

Gedeelde waarde

De verschillen in de uitvoering van de visie door de medewerkers van de Variant, is volgens Verstegen een minder sterke kant van Mikado. Medewerkers hebben dezelfde visie, maar in de uitvoering wordt toch door ieder een eigen aanpak gehanteerd (Verstegen, persoonlijke communicatie, 27 februari 2018). Cremers verwacht dat de letterlijke afstand tussen de gebouwen een rol speelt in de communicatie. Voorheen zaten deze gebouwen in één gebouw en waren ze een hecht team (Cremers, persoonlijke communicatie, 2 maart 2018).

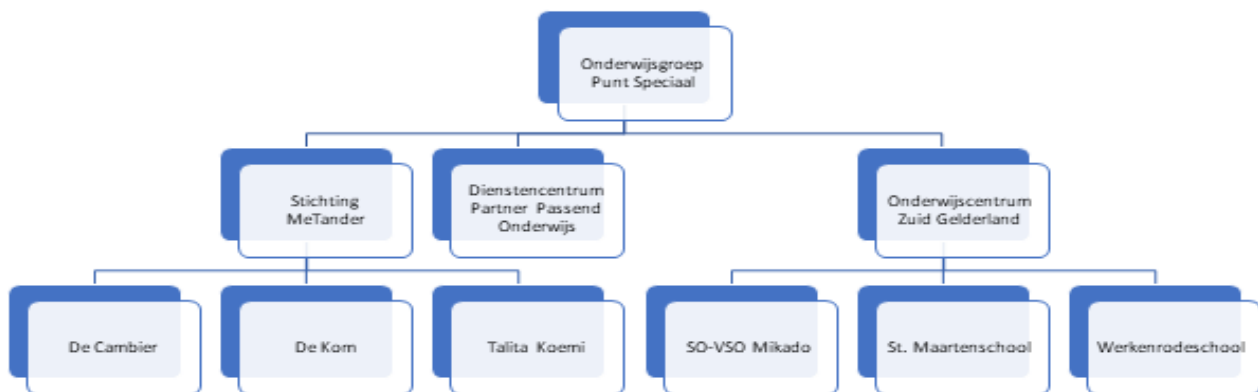
In de praktijk is deze visie terug te zien. Echter is de uitvoering hiervan niet hetzelfde. In de SO Variant wordt er gewerkt aan de cognitie van de leerlingen, hoewel sommige leerlingen zich hierin niet verder kunnen ontwikkelen. Wanneer leerlingen zich cognitief niet verder kunnen ontwikkelen, wordt er gewerkt aan de sociaal emotionele ontwikkeling door onder andere sociale vaardigheidslessen. In de VSO Variant leren de leerlingen onder andere sociale vaardigheden aan en krijgen ze praktische lessen gericht op hun toekomst (Versteegen, persoonlijke communicatie, 30 maart 2018).

Een belangrijke overeenkomst tussen de SO en VSO Variant is het sociaal-emotionele niveau van de leerlingen. Deze ligt gelijk, echter verschillen de leerlingen op kalenderleeftijd en cognitief niveau van elkaar. In de SO Variant zitten leerlingen in de leeftijd van 4 tot en met 13 jaar. Medewerkers hebben een gestructureerde aanpak voor deze leerlingen, zo kunnen de leerlingen hun emoties nog niet zelf reguleren waardoor ze meer begeleiding nodig hebben. Wanneer een leerling bijvoorbeeld erg boos is, wordt deze leerling indien nodig naar de rustruimte begeleid om rustig te worden. In de VSO Variant zitten leerlingen in de leeftijd van 13 tot en met 20 jaar. De aanpak in deze groep is, volgens Versteegen, minder gestructureerd dan in de SO Variant. De leerlingen van de VSO Variant krijgen les gericht op sociale vaardigheden, waardoor ze meer handvatten hebben en beter weten wat ze moeten doen om hun emoties te reguleren. Leerlingen hebben geleerd dat ze niemand pijn horen te doen en hebben zelf een alternatief gezocht om toch hun woede te kunnen uiten. Hiervoor wordt bijvoorbeeld een kartonnen doos gebruikt die ze in stukken kunnen

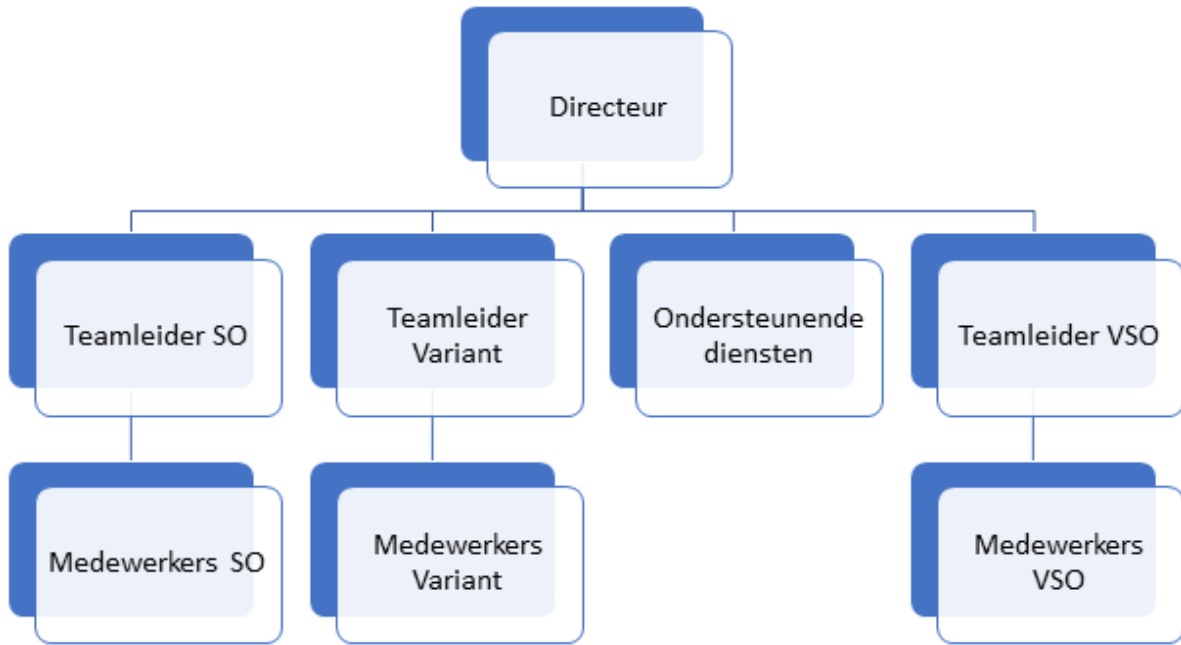
scheuren. De ene keer lukt het deze leerlingen om zelf naar de rustruimte te gaan, terwijl ze hier andere keren nog hulp bij nodig hebben (Versteegen, persoonlijke communicatie, 30 maart 2018).

Structuur

In afbeelding 1 en 2 staat een organigram van de onderwijsgroep Punt Speciaal en een organigram van SO/VSO Mikado. De verdeling in het team en binnen de onderwijsgroep wordt hierin omschreven. Medewerkers van Mikado geven aan dat het samenwerkingsverband met de andere scholen van Punt Speciaal als positief wordt ervaren. Verder geven de medewerkers van Mikado aan dat er gemakkelijk in gesprek gegaan kan worden onderling. De hiërarchie is op papier terug te zien, in de praktijk wordt echter aangegeven dat er sprake is van een centrale besluitvorming (Versteegen, persoonlijke communicatie, 28 februari 2018). Iedere medewerker heeft zijn eigen taken, hierover wordt onderling gecommuniceerd.

Afbeelding 1: Organigram Onderwijsgroep Punt Speciaal

Afbeelding 2: Organigram SO/VSO Mikado

Bijlage D: Respons collega organisaties

Er is contact geweest met andere scholen in Nederland die net als SO/VSO Mikado een verhuizing hebben meegemaakt. De scholen zijn gevraagd naar de manier waarop zij hun leerlingen hebben voorbereid op een verhuizing en wat de reacties van de leerlingen waren. De bevindingen van deze vijf scholen zijn hieronder te lezen.

De Deltaschool uit Goes is een speciaal onderwijs school voor Zeer Moeilijk Lerende Kinderen. De Deltaschool heeft net als Mikado een SO en een VSO (Deltaschool & Stichting de Korre, 2016). Contactpersoon Steenhuizen geeft aan dat alle ZMLK-leerlingen op hun school dezelfde behoefte hebben aan structuur en duidelijkheid. Daarom heeft de Deltaschool haar leerlingen op dezelfde manier voorbereid. Dit hebben ze gedaan door een algemene informatieavond voor ouders, verzorgers en leerlingen te geven, veel foto's te laten zien in de les en op de website, ze zijn op de nieuwe locatie gaan kijken met de leerlingen en hebben samen met de leerlingen deels ingepakt als voorbereiding op de verhuizing. De eerste dagen na de verhuizing hebben ze de leerlingen bij het hek van de school opgevangen en ze naar de klas gebracht, net zolang tot ze zelf de weg kenden. Toen ze een tijdje op de nieuwe locatie zaten, zijn ze nog eens gaan kijken bij de oude locatie toen deze leeg stond en werd gesloopt. De impact van de verhuizing was volgens Steenhuizen erg meegevallen en de leerlingen waren snel gewend (persoonlijke communicatie, 24 februari 2018).

De Haagse Beek is een openbare school voor Speciaal Onderwijs. De school is met haar leerlingen in 2017 verhuist naar een ander gebouw (De Haagse Beek, z.d.). Het leek voor hun doelgroep leerlingen, die kenmerken hebben van autisme, niet nodig om ze specifiek voor te bereiden op de verhuizing door middel van handelingsplannen. Wel hebben ze alle leerlingen, en hun ouders of verzorgers, continue betrokken bij de verhuizing. Wekelijks hielden ze via een nieuwsbrief en op de website iedereen op de hoogte. In de hal van de huidige school was een prikbord gewijd aan de nieuwbouw, er hingen foto's op van de voortgang. Ze hebben de eerst steen van de nieuwe school samen met de leerlingen en ouders en verzorgers gevierd op de plek van het nieuwe gebouw, door middel van het begraven van een tijdscapsule waar de leerlingen zelf van alles in hadden gestopt uit deze tijd. Toen het gebouw was opgeleverd en het nieuwe meubilair erin stond, hebben ze een bus gehuurd en alle leerlingen kennis laten maken met het nieuwe gebouw. De ouders en verzorgers waren hierbij ook welkom. Alle leerlingen waren snel gewend aan het nieuwe gebouw (Willems, persoonlijke communicatie, 5 maart 2018).

De Synergieschool is onderdeel van een IKC. In deze school zijn regulier onderwijs, basisschool St. Alfonsuschool en speciaal onderwijs, SBO de Balans, bij elkaar gekomen. In 2012 is een nieuwe wet over het onderwijs aan leerlingen die extra zorg nodig hebben genaamd 'Passend onderwijs' in gang gezet. Niet het onderwijsaanbod, maar het kind moet in het nieuwe onderwijs zorgstelsel centraal staan. In 2012 is het gebouw gerenoveerd en daarnaast is er een nieuw gedeelte gebouwd (Synergieschool, z.d.). De bouw van de school is continue met de leerlingen gevolgd en ze zijn ook een aantal keren daadwerkelijk naar de bouw gaan kijken. Daarnaast zijn de leerlingen met hun ouders en verzorgers, toen de bouw klaar was, in de vakantie (voor de laatste schooldag) komen kijken. De leerlingen die het moeilijk vonden om naar een nieuwe omgeving te gaan kijken hebben hier voornamelijk voor gekozen. Voorbereiding is een belangrijke stap in dit proces (Belgers, persoonlijke communicatie, 26 februari 2018).

SBO Klavervier in Beuningen is vijf jaar geleden verhuisd naar een ander gebouw. SBO Klavervier is een speciale basisschool met leerlingen die problemen ondervinden in hun ontwikkeling, hetzij op leergebied, hetzij in de sociaal-emotionele persoonsontwikkeling, deze leerlingen behoeven intensieve zorg (SBO Klavervier, 2017). De school heeft de leerlingen betrokken bij de verhuizing door de verhuizing te bespreken in de klassen zodat de leerlingen alle vragen konden stellen die ze hadden. Vervolgens zijn zij op bezoek geweest bij het nieuwe schoolgebouw om te kijken waar het lokaal is, waar de deur naar buiten is, waar de wc is enzovoort. Daarnaast zijn er op de eerste schooldag in het nieuwe gebouw rondleidingen gedaan om alles nog een keer aan te wijzen. Bovendien hingen er overal dezelfde bordjes en aanduidingen in het gebouw zoals in het oude gebouw. Op deze manier was dit herkenbaar voor de leerlingen. De leerlingen waren vrij snel en soepel gewend geeft de directeur aan. Er is voor duidelijkheid en structuur gezorgd doordat de volwassenen in de buurt bleven in en rondom het gebouw (Van Wersch, persoonlijke communicatie, 23 februari 2018).

De St. Mattheusschool te Rotterdam is een school met totaal 100 leerlingen in SO. Ze hebben ZMLK-leerlingen en ook 4 klassen met autistische leerlingen. 3 jaar geleden is de school met de leerlingen naar een andere locatie verhuisd naar groot nieuwbouw gebouw. Voor de verhuizing hebben ze de leerlingen voorbereid, maar er was minder voor nodig dan gedacht. De leerlingen uit de auti-groepen hebben het goed gedaan. Ze hebben weinig hoeven wennen en aanpassen. Dat komt door de aanpak, inrichting en werkwijze die ze hebben meegenomen. De school heeft de leerlingen pas ingelicht toen de nieuwbouw vorm begon te krijgen in mei. De leerlingen reageerden hier goed op. De leerlingen zijn gewend

aan een veranderkaart. Als er een juf ziek is en er komt een vervanger, dan worden de foto's van de juffen erop geplakt. Veranderingen die er zijn worden visueel gemaakt en als het op de veranderkaart staat hoeven de leerlingen er niet meer over na te denken. Er kan een foto van het kind, een foto van de oude en een foto van de nieuwe school op de veranderkaart komen. Samen met de leerlingen hebben ze foto's gemaakt van de bouw, een aftelkalender in de klas, in de klas verhuisdozen gezet waarin alle leerlingen 1 voorwerp in mochten stoppen en de doos hebben ze samen naar de nieuwe locatie gebracht. De dozen zijn in de school gezet. Tijdens de zomervakantie hebben alle collega's de school ingericht. De eerste schooldag hebben ze de doos die de leerlingen voor de vakantie hadden ingepakt midden in de klas gezet, dit was erg herkenbaar voor de leerlingen. Ze zijn die eerste dag niet in de hele school gaan kijken, maar gewoon de dag gestart zoals normaal. De leerlingen hebben geen moeite gehad met de verhuizing. De leerlingen hebben wel een persoonlijk handelingsplan, waarin na de verhuizing een stapje terug in is gedaan. Achteraf is de verhuizing geëvalueerd. De conclusie hiervan is dat structuur en aanpak het belangrijkste zijn en dat deze mee verhuist moet worden, dan is er voor leerlingen met autisme niet zo veel aan de hand. De leerlingen hangen aan de structuur en aanpak. Het maakt niet uit welke muur er omheen zit. Ten tweede heb je als docent als veel ervaring met leerlingen met autisme. Per leerling wordt gekeken wat hij of zij in de situatie aankan. Als de structuur die er was wordt doorgezet, dan komt het goed. Het is belangrijk om de leerlingen in die periode goed in de gaten houden, maar als leerkracht ken je ze goed. Het is wel belangrijk om te voorkomen dat de leerlingen de chaos van de verhuizing meekrijgen. Tot de laatste dag voor de zomervakantie gewoon met de leerlingen doorgaan zoals ze in de structuur gewend zijn, want dat is de houvast van deze leerlingen. Nog niet inpakken als de leerlingen nog in de klas zijn. De werkjes zaten in de bak na de vakantie net als voor de vakantie (Radstake, persoonlijke communicatie, 8 maart 2018).

Bijlage E: Interviewgide teamafspraken

Introductie	
Introduceer het gesprek met de onderstaande informatie. Houd de aangegeven volgorde aan.	
Intro	<p>Voorstellen</p> <p>Wij hebben een mail gestuurd over de inhoud van dit interview. Dit groepsinterview gaat over de teamafspraken die van belang zijn voor en tijdens de verhuizing van de SO Variant. In het volgende groepsinterview zal er ingegaan worden op de voorbereiding en begeleiding voor en tijdens de verhuizing. Heeft iemand hier nog vragen over?</p>
Doel van het onderzoek	<p>Door deel te nemen aan dit interview, bent u onderdeel van een afstudeeronderzoek van de opleiding Pedagogiek aan de HAN in Nijmegen. Het doel van het onderzoek is inzicht krijgen in wat er nodig is voor de leerlingen van de SO Variant om voor en tijdens de verhuizing passend begeleid te worden door de medewerkers van de SO Variant.</p> <p>Uw verhaal zal een grote bijdrage leveren aan dit onderzoek en is dus van groot belang voor de begeleiding die zal gaan plaatsvinden aan de leerlingen voor en tijdens de verhuizing.</p>
Onderwerpen	<p>De onderwerpen die aan bod komen, worden benoemd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Afspraken - (Vorbereiding)
Anonimiteit en vertrouwelijkheid	<p>Dit interview is anoniem, dat wil zeggen dat uw persoonlijke gegevens niet gebruikt of genoemd zullen worden. Daarnaast zullen de dingen die u ons vertelt en de informatie die u ons geeft alleen voor dit onderzoek gebruikt worden.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Toestemming (achter)naam respondent in plan van aanpak

Vroegtijdig stoppen	Als u tijdens het interview besluit dat u niet meer verder wilt gaan, dan mag u dat ten alle tijden aangeven. Wij zullen dan stoppen met het interview.
Opname	<p>Zoals u ziet hebben wij opnameapparatuur meegenomen, waarmee dit gesprek wordt opgenomen. Vanuit de wet is voorgeschreven dat we u, wel eerst om toestemming vragen als we gebruikmaken van opnameapparatuur. Daarom vraag ik u zo meteen, als de recorder loopt, of u toestemming geeft dat dit gesprek wordt opgenomen.</p> <p>Vindt u het goed dat dit gesprek wordt opgenomen op band?</p>
Taken benoemen	Julia en Dieke nemen het interview samen af.

Variabelen, topics, centrale vragen en subvragen	
Alle variabelen, topics en centrale vragen moeten aan bod komen.	
Algemeen Topics: <ul style="list-style-type: none"> - Functie - Hoe lang werkzaam 	Kunt u iets vertellen over de functie die u hebt bij Mikado en hoe lang u hier werkzaam bent? Subvragen: <ul style="list-style-type: none"> - Welke taken vallen er onder deze functie? - Heeft u deze functie altijd gehad? - Heeft u altijd gewerkt in de Variant?
Afspraken Topics: <ul style="list-style-type: none"> - Afstemming - VSO Variant - Regels - Waarden en normen - Overdracht VSO - Omgeving 	Welke teamafspraken tussen de SO Variant en de VSO Variant zijn voor de leerlingen van belang tijdens de verhuizing? Subvragen: <ul style="list-style-type: none"> - Wat moet de VSO Variant weten over de leerlingen van de SO Variant (problematiek, benadering en omgang)? - Waar moet de VSO Variant van op de hoogte zijn in de voorbereiding op de verhuizing? - Waarvan moet de VSO Variant op de hoogte zijn

<p>Hulpmiddel:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mindmap 	<p>gedurende de verhuizing?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Welke regels zijn voor de SO Variant belangrijk waar de VSO Variant van moet weten/rekening mee moet houden? - Welke waarden en normen zijn belangrijk voor de SO Variant waar de VSO Variant van moet weten/rekening mee moet houden? - Waar moet rekening mee worden gehouden met betrekking tot de medewerkers van de VSO Variant? - Welke afspraken moeten er gemaakt worden tussen de medewerkers van de SO Variant en de VSO Variant om af te kunnen stemmen tijdens deze verhuizing? - Wat heeft u nodig van de VSO Variant medewerkers? - Waarvan wilt u op de hoogte zijn van de VSO Variant? - Wat moet er niet vergeten worden tijdens de overdracht tussen SO Variant en VSO Variant? - Waar moet aan gedacht worden in de SO Variant in het VSO-gebouw, met betrekking tot inrichting e.d.?
<p>Vorbereiding</p> <p>Topics:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rol leerlingen - Medewerkers SO Variant - Visie Variant - Overgangsproces 	<p>Op welke manier kunnen de leerlingen van de SO Variant passend voorbereid worden op de verhuizing door de medewerkers van de SO Variant?</p> <p>Subvragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aan de hand van welke visie wordt er gewerkt? - Wanneer worden de leerlingen op de hoogte gebracht van de verhuizing? - Welke rol kunnen de leerlingen aannemen in de voorbereiding van de verhuizing? - Wanneer wordt er verteld aan de leerlingen dat er een verhuizing gaat plaatsvinden? - In hoeverre kunnen de medewerkers van de SO Variant de leerlingen voorbereiden op deze verhuizing? - Zijn er ook dingen die verborgen moeten blijven tijdens de voorbereiding met betrekking tot de leerlingen? - Welke hulpmiddelen kunnen er ingezet worden in de voorbereiding van de verhuizing? (Denk aan aftelkalender,

	pictogrammen e.d.)
--	--------------------

Afsluiting	
Afsluiting interview	<p>Wilt u nog iets toevoegen aan dit gesprek?</p> <p>Zijn er nog dingen die niet aan bod zijn gekomen in het gesprek maar die u wel belangrijk vindt om te vertellen?</p> <p>Wat vond u van het interview?</p>
Memberchecking	<p>De opnames van het interview zullen worden uitgewerkt. Wilt u hiervan een uitdraai ontvangen? De opnames worden vervolgens vernietigd.</p>
Bedanken voor het interview	<p>Wij willen u graag bedanken voor uw tijd en uw deelname aan het interview. Wij hopen dat u het gevoel hebt dat u uw verhaal hebt kunnen vertellen en dat er naar uw verhaal is geluisterd.</p>
Emailadres	<p>Als er nog vragen zijn, kunt u mailen naar diekezeegers@hotmail.com of naar julia_bongarts@hotmail.com</p>

Bijlage F: Interviewgide voorbereiding en begeleiding verhuizing

Introductie	
Introduceer het gesprek met de onderstaande informatie. Houd de aangegeven volgorde aan.	
Intro	<p>Voorstellen</p> <p>Samenvatten wat de hoofdpunten waren die besproken zijn tijdens het vorige groepsinterview.</p> <p>Dit groepsinterview zal gaan over de voorbereiding en begeleiding voor en tijdens de verhuizing. Heeft iemand hier nog vragen over?</p>
Doel van het onderzoek	<p>Door deel te nemen aan dit interview, bent u onderdeel van een afstudeeronderzoek van de opleiding Pedagogiek aan de HAN in Nijmegen. Het doel van het onderzoek is inzicht krijgen in wat er nodig is voor de leerlingen van de SO Variant om voor en tijdens de verhuizing passend begeleid te worden door de medewerkers van de SO Variant.</p> <p>Uw verhaal zal een grote bijdrage leveren aan dit onderzoek en is dus van groot belang voor de begeleiding die zal gaan plaatsvinden aan de leerlingen voor en tijdens de verhuizing.</p>
Onderwerpen	<p>De onderwerpen die aan bod komen, worden benoemd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Voorbereiding - Begeleiding
Anonimiteit en vertrouwelijkheid	<p>Dit interview is anoniem, dat wil zeggen dat uw persoonlijke gegevens niet gebruikt of genoemd zullen worden. Daarnaast zullen de dingen die u ons vertelt en de informatie die u ons geeft alleen voor dit onderzoek gebruikt worden.</p>
Vroegtijdig stoppen	<p>Als u tijdens het interview besluit dat u niet meer verder wilt gaan, dan mag u dat ten alle tijden aangeven. Wij zullen dan stoppen met het interview.</p>
Opname	<p>Zoals u ziet hebben wij opnameapparatuur meegenomen,</p>

	<p>waarmee dit gesprek wordt opgenomen. Vanuit de wet is voorgeschreven dat we u, wel eerst om toestemming vragen als we gebruikmaken van opnameapparatuur. Daarom vraag ik u zo meteen, als de recorder loopt, of u toestemming geeft dat dit gesprek wordt opgenomen.</p> <p>Vindt u het goed dat dit gesprek wordt opgenomen op band?</p>
Taken benoemen	Julia en Dieke nemen het interview samen af.

Variabelen, topics, centrale vragen en subvragen	
Alle variabelen, topics en centrale vragen moeten aan bod komen.	
<p>Algemeen</p> <p>Topics:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Functie - Hoe lang werkzaam 	<p>Kunt u iets vertellen over de functie die u hebt bij Mikado en hoe lang u hier werkzaam bent?</p> <p>Subvragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Welke taken vallen er onder deze functie? - Heeft u deze functie altijd gehad? - Heeft u altijd gewerkt in de Variant?
<p>Vorbereitung</p> <p>Topics:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rol leerlingen - Medewerkers SO Variant - Visie Variant - Overgangsproces 	<p>Op welke manier kunnen de leerlingen van de SO Variant passend voorbereid worden op de verhuizing door de medewerkers van de SO Variant?</p> <p>Subvragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aan de hand van welke visie wordt er gewerkt? - Wanneer worden de leerlingen op de hoogte gebracht van de verhuizing? - Welke rol kunnen de leerlingen aannemen in de voorbereiding van de verhuizing? - Wanneer wordt er verteld aan de leerlingen dat er een verhuizing gaat plaatsvinden? - In hoeverre kunnen de medewerkers van de SO Variant de leerlingen voorbereiden op deze verhuizing?

	<ul style="list-style-type: none"> - Zijn er ook dingen die verborgen moeten blijven tijdens de voorbereiding met betrekking tot de leerlingen? - Welke hulpmiddelen kunnen er ingezet worden in de voorbereiding van de verhuizing? (Denk aan aftelkalender, pictogrammen e.d.)
<p>Begeleiding</p> <p>Topics:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Overgang ander gebouw - Verandering - Behoeftes 	<p>Wat is er nodig om de leerlingen van de SO Variant passend te begeleiden tijdens de verhuizing naar het VSO-gebouw?</p> <p>Subvragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wat zijn de behoeftes van ZMOLK-leerlingen? - Wat zijn de belangrijkste kenmerken in begeleiding per leerling van de SO Variant? - Wat is er van belang om te weten van de leerlingen van de Variant als er een verandering plaatsvindt? - In hoeverre worden de leerlingen betrokken bij de overgang naar het andere gebouw? - In hoeverre worden de leerlingen betrokken bij de verhuizing? - Welke hulpmiddelen kunnen er ingezet worden tijdens de begeleiding? (Denk aan aftelkalender, pictogrammen e.d.)

Afsluiting	
Afsluiting interview	<p>Wilt u nog iets toevoegen aan dit gesprek?</p> <p>Zijn er nog dingen die niet aan bod zijn gekomen in het gesprek maar die u wel belangrijk vindt om te vertellen?</p> <p>Wat vond u van het interview?</p>
Memberchecking	<p>De opnames van het interview zullen worden uitgewerkt. Wilt u hiervan een uitdraai ontvangen? De opnames worden vervolgens vernietigd.</p>
Bedanken voor het interview	<p>Wij willen u graag bedanken voor uw tijd en uw deelname aan het interview. Wij hopen dat u het gevoel hebt dat u uw verhaal hebt kunnen vertellen en dat er naar uw verhaal is geluisterd.</p>

Emailadres	Als er nog vragen zijn, kunt u mailen naar diekezeegers@hotmail.com of naar julia_bongarts@hotmail.com
-------------------	--